

Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity
katedra Bohemistiky

Dětský hrdina v mezní situaci
An Child's Hero in an Extreme Situation

diplomová práce

Autor: Jana Klacková

Obor: Český jazyk a literatura

Vedoucí diplomové práce: doc. PaedDr. Michal Bauer, Ph.D.

Datum odevzdání: leden 2010

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Dětský hrdina v mezní situaci - „A Child's Hero in an Extreme Situation“ vypracovala samostatně a použila jsem pouze pramenů a literatury, které cituji v přiložené bibliografii.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné databázi STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích stránkách.

V Českých Budějovicích dne 1. ledna 2010

.....
Jana Klacková

Poděkování:

*Považuji za svou milou povinnost touto formou poděkovat doc. PaedDr.
Michalu Bauerovi, Ph.D., který se mnou měl svatou trpělivost.*

Jana Klacková

Anotace

Diplomová práce je věnována tématu Dětský hrdina v mezní situaci, jejíž inspirací je především česká literatura 50. a 60. let

Jako stěžejní materiál jsem použila díla českých autorů: Arnošta Lustiga, Karola Sidona, Josefa Fuchse, Jana Otčenáška, Ludvíka Aškenazyho a J.R.Picka. Pro porovnání též francouzského spisovatele Romaina Rollanda.

Diplomová práce je rozdělena do dvou částí. V první části této práce se věnuji pojmu *mezní situace* jako takovému. Definicím a vymezením tohoto pojmu, a to jak z hlediska psychologického, tak konkrétním projevům v jednotlivých dílech.

Druhá část se zabývá jednotlivými interpretacemi těchto děl, v jejichž rámci jsem danou problematiku *mezní situace* „zkoumala“.

Annotation

This dissertation is devoted to the topic of Child's hero in an extreme situation inspired predominantly by the Czech literature of the 1950's and 1960's.

The essential material for my work was works of the following Czech authors: Arnošt Lustig, Karol Sidon, Josef Fuks, Jan Otčenášek, Ludvík Aškenazy a J.R.Pick. Besides them I also used books by the French writer Romain Rolland which I compared to the Czech works.

The dissertation is divided into two parts. In the first part I devote myself to the concept of extreme situation itself. I try to define this concept from the point of view of psychology as well as to show its concrete manifestation in individual works.

The second part deals with interpretations of the works in the framework of which I explore the issue of an extreme situation.

ANOTACE.....	- 4 -
ANNOTATION	- 5 -
ÚVOD.....	- 7 -
1. MEZNÍ SITUACE.....	11
2. INTERPRETACE	19
2.1. LITERATURA	19
2.2. INTERPRETACE TEXTU.....	20
2.3. LUDVÍK AŠKENAZY.....	23
2.3.1. ETUDY DĚTSKÉ A NEDĚTSKÉ	- 26 -
2.4. LADISLAV FUKS	30
2.4.1. MÍ ČERNOVLASÍ BRATŘI.....	34
2.5. ARNOŠT LUSTIG.....	37
2.5.1. DÉMANTY NOCI.....	- 40 -
2.6. JAN OTČENÁŠEK	- 44 -
2.6.1. ROMEO, JULIE A TMA	- 47 -
2.7. JIŘÍ ROBERT PICK.....	50
2.7.1. SPOLEK PRO OCHRANU ZVÍŘAT	- 53 -
2.8. KAROL SIDON	- 57 -
2.8.1. SEN O MÉM OTCI.....	- 60 -
2.9. ROMAIN ROLLAND.....	- 65 -
2.9.1. PETR A LUCIE.....	- 67 -
ZÁVĚR.....	- 70 -
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY:	- 72 -
BELETRIE:	- 72 -
LITERATURA:	- 72 -
INTERNETOVÉ ODKAZY:	- 73 -
SEZNAM PŘÍLOH:	- 74 -
SPOLEČNOST FRANZE KAFKY	- 75 -
CENA FRANZE KAFKY	- 77 -

ÚVOD

Hodně dlouho jsem přemýšlela nad tím, čeho by se má diplomová práce měla týkat, a ještě déle nad tím, jak dané téma zpracovat, protože čím více se nad ním zamýšlím, tím více zjišťuji, že je to téma velice obsáhlé. Téma, nad kterým se dá přemýšlet dlouho a z různých úhlů pohledu. Téma, které není jednoznačné, možné dokázat a vysvětlit pomocí jednoduchého matematického vzorečku, ale je to téma stále aktuální nejen v literatuře, ale - a to především, i v běžném, každodenním životě, aniž bychom si to nějak uvědomovali.

Název práce – **Dětský hrdina v mezní situaci** (Child's Hero in an Extreme Situation) jsem si vybrala zcela záměrně, po přečtení několika děl s válečnou tematikou z české literatury. Námětem pro tuto diplomovou práci je *dítě* (jak je patrné již z názvu) a cílem práce je ukázat na tomto literárním díle, co všechno dítě může vnímat jako „*mezní situaci*“. Co vše dítě obklopuje, s čím vším se musí „v běžném životě“ potýkat a bojovat.

Hned na úvod musím upozornit, že se nejedná o žádnou práci vědeckou či výzkumnou, (nenajdete zde tedy žádné složité a nesrozumitelné texty a odkazy), ale o *práci kompilační*¹, která vychází z mých osobních zkušeností a mého vnímání daných děl a je tedy určena především studentům či běžným čtenářům, kteří se chtějí zamyslet nad danými díly poněkud „hlouběji“.

Chtěla bych také zdůraznit, že se nejedná o práci, kterou by čtenář měl vnímat jako dogma, jako 100% pravdivou a neomylnou informaci. Že jde o jediný správný způsob, jak daná díla chápat a interpretovat, ale měl by tuto práci brát pouze jako „návod“ na to, že se lze nad knihou zamyslet i cílevědomě. „Návod“, jak lze na literární dílo pohlížet, čeho všeho si všímat.

Snažím se ukázat, že ne vždy je vše, co čteme, zřejmé hned na první pohled, ale že je třeba hledat hlubší smysl, abychom „správně“ pochopili

---

¹ kompilace – práce kompilační = magisterská - student jednoduše prokazuje, že kriticky přehlédl větší část existující literatury (totiž spisů, které již byly v daném oboru napsány a publikovány), že je schopen stávající problematiku jasně vyložit a že dokáže dát do vzájemných souvislostí různé přístupy a názory tak, aby vznikl inteligentní, syntetický přehled, který by pak mohl posloužit jako zdroj Vysvětlivky pokračují na další straně

nejenom obsah, ale i další, někdy mnohem důležitější souvislosti. Že je třeba snažit se odhalit, co chtěl „básník“ danou věcí říci, a že je třeba rozlišit pohled dospělého a pohled dítěte – a to zejména s ohledem k dané situaci. Mnohdy se totiž stává, že to, co je pro dospělého v určité situaci úplně normální, může být pro dítě nepřekonatelné (a zase naopak) a že to, co se nám v jedné situaci zdá jako vypjaté a nepřekonatelné, je ve skutečnosti k daným okolnostem pouze vnější rámec každodenního života, zatímco to skutečné peklo je v něčem úplně jiném...

Zabývat se touto problematikou mne nenapadlo hned, ale až po několikátém přečtení knihy Ladislava Fukse *Pan Theodor Mundstock*. Ano, vím. Pozorný a zkušený čtenář by mohl namítnout, že zrovna toto dílo nemá dětského hrdinu – tedy ne hlavního. Jde ale o to, že právě díky tomuto dílu jsem si uvědomila, že ne vše, co člověk čte (napoprvé), je tak, jak „postřehne“. Musím říci, že čtení nikdy nebylo mou velkou vášní, ale právě tato kniha mne donutila přemýšlet i „o něčem víc“.

Když jsem ji poprvé brala do ruky, ani nevím, co přesně jsem od ní očekávala. Věděla jsem pouze, že jde o knihu s válečnou tematikou (tak jako mnoho jiných před ní). Ale o tom, jakým způsobem je tato kniha „jiná“ a jak moc mne donutí přemýšlet, jsem neměla ani tušení. Díky *Panu Theodoru Mundstockovi* jsem si uvědomila, že jedna a ta samá věc, jedno a to samé slovo, nemusí znamenat vždy to stejné.

Diplomová práce je rozdělena na dvě hlavní části. V první části se zabývám *mezní situací* jako takovou. Podávám zde základní vymezení tohoto pojmu (co všechno si pod ním můžeme představit, jak *mezní situace* dělit, jak je řešit...), a to jak z hlediska psychologického, ze kterého vycházím, tak z hlediska „literárního“, které na tomto psychologickém základu dále „převádím“ a hledám v jednotlivých dílech.

---

důležitých informací i odborníkovi z daného odvětví, který se studovaným tématem nikdy nezabýval konkrétně a do hloubky. (Eco, U.: Jak napsat DP. Olomouc, Votobia 1997, str. 21).

Profesor **Halík** se ve své knize *Mlčení v Antarktidě* zmiňuje o tom, že prožitek mezní situace lze popisovat jak jazykem víry, tak jazykem vědy. Avšak i když je řeč o tom stejném, nemůže jeden výklad plně zastoupit ten druhý. Ano, jeden a ten samý jev je možné vidět a popsat z obou stran, avšak oba výklady - každý z nich legitimní a pochopitelný "ve svém diskursu", ve svém kontextu - nejsou prostě jinými slovy pro totéž. Míní totéž, ale nejsou jednoduše jeden druhým nahraditelný, protože oba vyjadřují specifický úhel pohledu a postihují jiné aspekty a roviny události, kterou jsme prožili.

Hlavní pozornost zaměřuji především na dětského hrdinu a dětského vypravěče. Chci čtenáři ukázat, že vnímání dítěte a dospělého jsou odlišná, což ovlivňuje i následné pochopení daného díla. Poukazuji na to, že pokud čtenář chce plně vnímat dané dílo, musí se (alespoň na chvíli) stát oním dítětem, a koukat na daný problém jeho očima.

Druhá část diplomové práce je věnována interpretaci jednotlivých děl:

- Arnošt Lustig
  - o *Démanty noci*
- Ladislav Fuks
  - o *Mí černovlasí bratři*
- Ludvík Aškenazy
  - o *Etudy dětské a nedětské*
- Karol Sidon
  - o *Sen o mém otci*
- Jan Otčenášek
  - o *Romeo, Julie a tma*
- J. R. Pick
  - o *Spolek pro ochranu zvířat*
- Romain Rolland
  - o *Petr a Lucie*

V úvodu čtenáři přibližují interpretaci jako takovou. Vymezuji základní pojem *interpretace*, její zákonitosti, podmínky, obecné pojetí a dělení, co je její podstatou a jak ji lze chápat a využívat. Zde se opírám především o práce J. Cullera¹ a Sv. Cenka².

Poté čtenáři nabízím 7 jednotlivých interpretací. Nebo spíše 7 „nastínění“, jak na jednotlivá díla nahlížet, čeho si v nich všímat..., jelikož interpretace jako takové jsou mnohonásobně delší a propracovanější. Každá z těchto knih by mohla mít svou vlastní interpretační publikaci, ale to není záměrem a cílem této práce.

Jednotlivá „nastínění“ zde mají pouze inspirativní charakter. Mají doložit výskyt problematiky *mezní situace* v daných dílech.

Závěrem diplomové práce by mělo být shrnutí tematiky *mezní situace*...

---

¹ Culler, J.: Úvod do literární teorie. Brno, Host 2002

² Cenek, Sv.: Úvod do teorie literární výchovy. Praha, Státní pedagogické nakladatelství, 1979

1. Mezní situace

Mezní situace. Co to vlastně je – mezní situace? Kdy, jak a proč vzniká? Je vždy pro každého stejná? Dá se předvídat? Má vždy stejné řešení? To je jen několik z mnoha otázek, které nás mohou napadnout při vyslovení těchto slov.

Pojem *mezní situace* je velmi široký a každý si pod tímto spojením slov může představit mnoho rozličných věcí a situací. Mezní situaci můžeme chápat jako fyzikální, chemickou, fyzickou či psychickou situaci, do níž se člověk dostává v každodenním životě, a která se liší od situací obecných, „normálních“.

Člověk je tvorem společenským, jeho potřeba společenského kontaktu je lidská, silná a máme ji všichni. Člověk se stává člověkem pouze ve společnosti lidí. Pokud se má člověk vyvíjet přiměřeně, potřebuje být v interakci se svým okolím, stýkat se s lidmi, vyměňovat si informace, názory a předávat zkušenosti. Potřeba sociálního kontaktu usměrňuje poznání světa kolem nás.

Nejdůležitějším aspektem psychologie jedince jsou mezilidské vztahy. Lze je chápat jako *interpersonální*¹ postoje a interpersonální interakce, v nichž chování jedné osoby je podnětem pro chování osoby druhé a naopak. Taková vzájemná výměna způsobu chování, v níž je vždy jedna osoba sociálním podnětem pro chování osoby druhé, probíhá až do ukončení interakce, obvykle omezené na vztah „tváří v tvář“. Dá se říci, že fenomén interakce vyjadřuje celou řadu sociálních motivů, a že vytváří rámec sociálních komunikací a probíhá obvykle jako vzájemná výměna určitých hodnot, nebo v konfliktních vztazích jako interpersonální agrese.

Máme různé motivy sociálních interakcí, tj. psychologické důvody, které lidi vedou k tomu, aby vstupovali do různých interakcí. Potřeba sexuálního styku vede muže a ženy k tomu, aby navazovali kontakty a rozvíjeli erotické interakce (vztah Petra a Lucie², Ester a Pavla³), práce v organizacích výrobního i jiného druhu (válečné továrny...) vede k interakcím mezi spoluzaměstnanci, spoluvězni,

---

¹ interpersonální - mezilidský

² In. Rolland, R.: Petr a Lucie. Praha, Amonium servis Karviná, 1997

³ In. Otčenášek, J.: Romeo, Julie a tma. Praha, Československý spisovatel 1979

mezi nadřízenými a podřízenými; (Michael a ten druhý s dýkou¹); život v rodině k interakcím mezi rodiči a dětmi, mezi sourozenci, atd. (vztah Karola s matkou a otcem²)

M. Argyle (1967) uvádí tyto hlavní *motivы interpersonálního chování*:

1. **Nesociální popudy** – potřeba jídla, spánku

- Aškenazy, L.: Etudy dětské a nedětské „*Nakonec to vyměnili za starou deku, a hrnec škvarků...*“ (str.13); „*Nabídl Jardu lacino, za dvě slepice, deset vajec a jednu voskovou svíci*“ (str.19)
- Lustig, A.: Démanty noci „*Moh' by navalit čtvrtku chleba nebo pár deka mouky...* (In. Sousto, str. 10); „*Konečně uchopil růžek první vecky do konečků prstů.*“ (In. Druhé kolo, str. 18); „*Co chceš?*“ *zaúpěla žena. „Něco k jídlu,*“ *vydechl.* (In. Tma nemá stín str. 133); „*Seženu něco k jídlu.*“ (In. Chlapec u okna str. 182)
- Rolland, R.: Petr a Lucie „*... chtěla si ještě koupit svačinu...* str. 37

2. **Závislost** – hledání pomoci, uznání, ochrany a vedení od lidí s pozicí síly a moci

- Aškenazy, L.: Dětské etudy

3. **Afiliace** – potřeba fyzické blízkosti druhé osoby, potřeba být milován, přijímán

- Rolland, R.: Petr a Lucie „*Úzkosti mladého hochy by byl mohl pochopit jediný člověk: jeho starší bratr.*“ (str.18)

4. **Dominance** – potřeba řídit, určovat úkoly, být uctíván skupinou a mít vedoucí postavení

- Lustig, A.: Démanty noci

5. **Sexus** – potřeba mít tělesný styk a intimní vztahy s osobami druhého pohlaví

- Rolland, R.: *Petr a Lucie*
- Otčenášek, J.: *Pavel a Ester*

---

¹ In. Lustig, A.: Démanty noci. Praha, Hynek, s. r. o.

² In. Sidon, K.: Sen o mém otci . Praha, Československý spisovatel 1968
Sidon, K.: Sen o mně. Praha, Československý spisovatel 1970

- Sidon, K.: *Karol a Anděla*

6. **Agrese** – útočit na jiné fyzicky i verbálně, poškozovat je a omezovat
7. **Sebeocenění a ego-identita** – získávat od druhých potvrzení vlastní vysoké hodnoty a zakoušet kongruenci jejich chování s obrazem, který si jedinec vytvořil sám o sobě samém.

Spolehlivě je známo, že lidé ve stavu úzkosti vyhledávají přítomnost jiných (**H. Schachter 1959**), a že se již u dítěte útlého věku objevuje sociální závislost jako potřeba sociálního kontaktu s matkou, která se později rozšiřuje i na jiné blízké osoby. To se projevuje tím, že zprvu děti vyžadují pozornost rodičů, snaží se jim zavděčit, být v jejich očích čistí a spravedliví (*In. Sen o mém otci; In. Spolek pro ochranu zvířat*). Později se však vyvíjí konflikt dependence a asertivity – snaha osvobodit se od závislosti na rodičích a prosazovat se, nebýt omezován a nemuset se podřizovat nepříjemným povinnostem. Tato snaha je však ne vždy převedena v odpovídající jednání. Změna životní filozofie totiž přináší se svobodou myšlení, jednání, podnikání a vědeckého bádání i potřebu změny chování člověka v tomto prostředí, potřebu samostatnosti, tvůrčí iniciativy a spoléhání především na vlastní síly.

Každý člověk má v běžném životě řadu potřeb, které uspokojuje. V rámci tohoto uspokojování se člověk setkává s řadou určitých podmínek, požadavků a překážek, které překonává, a díky čemuž se jeho osobnost výrazněji projevuje. Pokud jsou tyto podmínky a překážky přiměřené, osobnost jedince se většinou dotváří a zraje příznivě. Může však také dojít k nadměrné zátěži, kterou už člověk nezvládne, což se na jeho životě projeví spíše negativně. Takovýmto situacím potom říkáme náročné životní situace, *mezní situace*. V mezní situaci jsou najednou každodenní záležitosti nedůležité a fyzicky je odsouváme stranou.

Hranice mezi tím, kdy zátěž působí na vývoj člověka příznivě a kdy už nepříznivě, je křehká a tenká, a pro každého jedince jsou tyto hranice velmi individuální. Co je pro jednoho nepřekonatelný problém, je pro druhého situace banální a naopak. Chování člověka v náročných životních situacích vždy záleží

hlavně na jeho toleranci a odolnosti vůči zátěži. Je to složitá vlastnost jedince , která v sobě zahrnuje jak prvky vrozené, tak získané (temperamentové vlastnosti, stabilita osobnosti, charakter a volní vlastnosti, struktura potřeb a jiných motivačních sil, sebehodnocení a sebepojetí, citové zázemí a adekvátní sociální vztahy...). Tolerance k zátěži je také záležitostí autoregulace¹.

Situace, kdy se zvyšují požadavky na jedince při ztížených podmínkách, označujeme za zátěžové, stresové situace a mohou se týkat jakékoli oblasti jeho života (zdravotního stavu, časového tlaku, množství požadavků, svědomí...). Náročné životní situace mohou postihnout kteroukoli lidskou potřebu nebo jejich kombinaci, a to jednorázově, nebo se může jednat i o dlouhodobou záležitost, kdy dochází k opakovaným, stále se zhoršujícím stavům.

Dostane-li se člověk do náročné životní situace, nějak reaguje a vyrovnává se s ní. V těchto reakcích se projevuje značná variabilita a různost chování lidí v náročných životních situacích, podmíněná zejména stářím a zkušenostmi.

Hlavními faktory těchto situací jsou stres, deprivace a frustrace:

- Stres – je způsobován situačními podmínkami působícími na člověka (škola, rodinné prostředí, válka...). Je vyvoláván tzv. stresory (vnitřními, vnějšími) a způsobuje vnitřní napětí jedince, při jehož překonávání jsou na jedince kladeny zvýšené nároky. Stres je vnitřní stav jedince, který je něčím ohrožován a přitom se obává, že jeho obrana není dostatečně silná.
- Deprivace – je stav vyvolaný nedostatkem (nedostatečně podnětným prostředím, nedostatek citu...).
- Frustrace – je stav vyvolaný nutností překonání překážky při uspokojování potřeb. Překonání překážky je různé. Nejlepším

---

¹ autoregulace

- Schopnost samočinně se přizpůsobit proměnným podmínkám.
- Autorelaxace - psychické i fyzické sebevolňování.
- Sebeřízení - jedna ze základních schopností člověka řídit své volní jednání a vědomě usilovat o dosažení stanoveného cíle:
  - pohled pedagogický (self-direction) – důraz je kladen na vnitřní kontrolu a řízení jako protiklad k vnější kontrole a řízení
  - pohled psychologický (self-regulation) – jedinec se stává aktivním aktérem svého vlastního procesu učení po stránce činnostní, motivační i metakognitivní.

způsobem je překonání překážky a vyřešení daného problému. Ne vždy se tak ale stane. Jedinec často daný problém odsouvá, volí náhradní cíl, bagatelizuje jej a nebo od něj úplně ustoupí.

Hlavními projevy jsou:

- **Agrese**¹ – násilí, brutalita
  - o fyzická (hrubé napadání) – typickou ukázkou v literatuře je chování dozorců v koncentračních táborech (*hromadné bití, stříhání...*)- agresori oběť mučí a vynervují ji až k jejímu sebezničujícímu úniku
  - o slovní napadání, výhružky, ironie, snaha být středem pozornosti.
- **Projekce** – promítání, svalování viny na někoho druhého (In. Sen o mém otci „*Paní učitelka mi ji ještě nevrátila*“ – žakovskou knížku).
- **Identifikace** – ztotožnění se s určitou osobou, skupinou, ve které se jedinec cítí být chráněn (Připomínání úspěchů bratra, otce , dobrého kamaráda...).
- o **Interiorizace** – zvnitřnění se s touto skupinou, s jejími myšlenkami, činy.
- **Kompenzace** – vyvážení neúspěchu cílem jiným.
- **Racionalizace** – rozumové vysvětlení neúspěchu, omlouvání se před ostatními i sebou samým.
- **Únik, izolace** – vyhýbání se povinností, únik do nemoci.
- **Popření** – žádný problém neexistuje.
- **Opačné reagování, vzdorovitost**

To, jak se jedinec s okolím vyvolanými podněty a překážkami popere, je opravdu velice individuální a nikdy nelze dopředu se 100% jistotou říci, jak se jedinec zachová. Každá z uvedených technik může mít různou společenskou i psychologickou hodnotu. Může být tzv. normálním (adaptivním) vyrovnáváním

se zátěží (kompenzace: neúspěchy v matematice kompenzují dobrými výsledky ve studiu historie či jazyků) nebo reakcí patologickou (maladaptivní) (kompenzace: životní neúspěchy "zvládám" pomocí drog).

I dvě stejně staré děti se mohou ve stejné situaci zachovat odlišně. Natož potom pokud bychom porovnávali jednání dětí a dospělých.

A stejně tak, jak je tomu v běžném každodenním životě, stejně tak se tyto faktory a projevy objevují i v literatuře. Na první pohled si jich sice většinou nevšimneme, ale jsou tam. A právě proto je u mnohých knih potřeba druhé, třetí čtení. Abychom pochopili podstatu jednání a činů jednotlivých postav. Abychom pochopili svět dětí a dospělých.

Jde především o pochopení a uvědomění si jednotlivých problémů, které se v daných dílech vyskytují.

Karl Jaspers jako častou mezní situaci zmiňuje válku. Válku, v níž je jedinec vystaven tváří v tvář smrti (In.Lustig: Démanty noci „*Markýze začal naplňovat mír; napájelo se to tím zvláštním světlem; nerozuměl tomu; nic ho najednou nevzrušovalo.*“ (str. 85)

Řeší otázku viny, je obklopen zmatkem a zoufalstvím, pociťuje ztrátu životní jistoty, osamocenost a zároveň nekonečnou svobodu. Tato mezní situace není v současném světě a literatuře pouze abstrakcí, ale je konkretizována, je každodenní realitou, dennodenně přítomnou hrozbou. Říká, že mezní situace našeho života (útrapy, vše existenčně významné...) se liší od obecných. V mezní situaci jsou každodenní záležitosti najednou nedůležité, fyzicky je odsouváme stranou a intenzivněji prožíváme jejich kvalitu. Hrdinové žijí přes rizika a tím intenzivněji a svobodněji mohou existovat².

Na druhou stranu, si však v literatuře můžeme všimnout, že se válka postupem času stává „normálním prostředím“, na jehož pozadí se odehrávají ty pravé konflikty a hrdinské činy. Že běžné věci a potřeby, se naopak na pozadí

---

¹ in Svoboda, St.: Šikana na základních školách. Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity, duben 2004

² <http://obcanska-nauka-vs.blogspot.com/2008/06/karl-jaspers-mezn-situace.html>

války stávají těmi, které vyvolávají sekundární mezní situace. Toho si můžeme všimnout např. u Lustiga v *Démantech noci* (potřeba jídla – chléb, citron). V takovýchto situacích se z obyčejných lidí a hlavně dětí stávají hrdinové.

Děti se v takovýchto situacích rozhodují... Často je složité rozpoznat na první pohled co je a co není mezní situací. Často v takovýchto situacích dochází k opouštění reality a uchylování se do bezpečí „jiných světů a realit“.

J.Pelikán ve své knize *Výchova pro život* popisuje tzv. **osobní duchovní výtah**:

„Když je mi v danou chvíli dobře, zůstávám v tom časovém patře, ve kterém právě jsem. Snažím se prožít vše naplno, ponořím se do přítomnosti a je mi v ní prostě fajn. Nemyslím na to, co bylo, snažím se neuvažovat ani o tom, co mne čeká, zvláště jde-li o nepříjemné záležitosti. Jsem osudu vděčný za každou hezkou chvíli, kterou mohu prožít. A dokáže se radovat i z maličností milého slova, hezkého pohledu, zpěvu ptáků, krásného obláčku na obloze, z toho že dýchám a jsem.

Někdy se ale obloha zatáhne a člověku je v momentální situaci velice nevlídno. Když pochopím, že už proti tomu nic nezmohu, stisknu knoflík do vyššího patra – do budoucnosti a odjedu si v duchu o nějaké to patro výš. Těším se na zítřek, na sobotní výlet, na milého člověka, na něco hezkého, o čem jsem přesvědčen, že to určitě přejde. A přenesu se celou svou bytostí do tohoto patra a současnost, která není zrovna radostná, zůstává někde pode mnou, v patře, které jsem právě opustil.

Někdy se to ale všechno tak nepříznivě vyvine, že ani horní patra nevypadají nijak lákavě a člověku se zdá, že se mu všechno hroutí. Přítomnost nestojí za mnoho a budoucnost se jeví snad ještě horší. A tehdy stisknu u svého výtahu knoflík, který mne zaveze do suterénu. Tam je moje království. Vracím se do minulosti. Naučil jsem se hezké věci nejen prožívat, ale i ukládat si je i s prožitky do paměti. Když je mi někdy někde mimořádně dobře, snažím se vše

v duchu vyfotografovat svým vnitřním fotoaparátem, který je dokonalejší, než ty japonské, protože uchovává nejen obraz, ale i vůně, zvuky a vnitřní pocity.

A tak jsem si postupně vybudoval něco, čemu říkám pinakotéka. Jsou v ní uschovány krásné chvíle s blízkými lidmi, i s těmi, kteří již nežijí, mám tam v jakémsi depozitáři uchované obrazy míst, kde mi bylo vždy dobře, která ale nikomu neprozrazuji, aby tam nebylo přelidněno. S těmito místy zde sousedí mé dětské hry, dobří přátelé, lidé, kteří vstoupili do mého života, aby v něm již natrvalo zůstali. Je tam prostě soustředěno mé minulé Pěknó. A proto tam mám i poslední azyl v případech, kdy je ve vyšších patrech tuze nevlídno.¹

„Metoda Osobního duchovního výtahu“, jak ji popisuje J. Pelikán, se v literatuře objevuje velmi často. Únik do budoucnosti a do minulosti je jedním ze základních prvků literatury. Dalšími možnostmi, kam se hrdinové ubírají jak v běžném životě, tak v mezních situacích je ubírání se do snu, obracení se k víře, k Bohu (In. Petr a Lucie; In Romeo, Julie a tma) a k lásce.

Culler ve svém Úvodu do literární teorie uvádí: „*Mnohé romány jsou příběhem zhroucení mladických iluzí. Vyprávějí nám o touze, podněcují touhu... a od osmnáctého století se nám s rostoucím úsilím snaží naznačit, že nacházíme-li svou pravou identitu, pak spíše v lásce, v osobních vztazích, než ve veřejných aktivitách. Utvrzují nás v přesvědčení, je možné „být zamilovaný“, a zároveň tuto myšlenku demystifikují.“(str.102)*

2. Interpretace

2.1. Literatura

Sv. Cenek ve svém Úvodu do literární teorie literaturu popisuje slovy: „*Jakožto umění, a to umění slova, se literatura vyznačuje především osobitou a pro ni podstatnou estetickou a uměleckou kvalitou odrazu skutečnosti a ovšem i sdělením tohoto odrazu; pro literární tvorbu je dále příznačná vertikální (historická) i horizontální (obsahová, typologická, formální) rozmanitost; i percipienti literatury jsou značně heterogenní, a to z hlediska svých osobních i historicko-společenských dispozic.*“²

Literaturu dělí na³:

- *Literární věda* – využívá výsledků literárněvědného bádání o podstatě literatury jako umění, o jejím vztahu ke skutečnosti, o struktuře a interpretaci děl, o vývoji lit a o jejím hodnocení.
- *Etika* – věda o mravnosti, o vzniku a vývoji mravních zásad, o normách vztahů mezi lidmi. Jde o zpřístupňování etického obsahu umělecké literatury, *teorie interpretace* a formativního uplatnění zápasu o mravní hodnoty zobrazené v umělecké literatuře. Umělecká a estetická specifičnost literatury nedovoluje vykládat literární dílo jako ilustraci morálních tezí a eliminovat je z ní. Teorie literární výchovy řeší tyto otázky s pomocí dalších věd – estetiky, psychologie.
- *Estetika* – zkoumá zákonitosti, podstatu a působení estetických jevů uměleckých a mimouměleckých, a učí rozpoznávat estetické kvality literatury.
- *Psychologie* – zjišťuje zákonitosti vzniku, vývoje a utváření psychických dějů, pozoruje je, popisuje, třídí, vykládá.
- *Filozofie* – chce jako forma společenského vědomí vytvořit obecnou teorii světa a prozkoumat jeho všeobecné principy.

---

¹ Pelikán, J.: Výchova pro život. Praha, ISV nakladatelství, 1997

² In. Cenek, Sv.: Úvod do teorie literární výchovy. Praha, Státní pedagogické nakladatelství, 1979, str.7

³ tamtéž str. 13-14

2.2. Interpretace textu

Definice

Slovo interpretace pochází z latinského *interpretari*, což znamená vykládat, překládat, tlumočit. Přesný význam je však těžké určit, jelikož se v jednotlivých oborech lidské činnosti může lišit. Obecně znamená *výklad* (*porozumění a chápání*) nějakého textu, myšlenky. Lze ji ale používat i v pozměněných významech. Pokud výklad vychází z nesprávných nebo neúplných předpokladů k chybným závěrům, mluvíme o tzv. *misinterpretaci* a pokud je výklad nejasný záměrně, hovoříme o tzv. *desinterpretaci*.

Pojem interpretace se poprvé objevil v souvislosti s *exegezí*¹ náboženských textů, kdy proti sobě stálo více chápání jednoho a téhož textu. Teorií interpretace textů se zabývá hermeneutika (nauka o metodách správného chápání a výkladu textů, zejména náboženských, právních a filosofických. V širším významu se používá i pro výklad uměleckých děl) ve 20. století pronikající do filosofie² (hledání pravdivého poznání, smyslu a dobrého života prostředky reflexe, racionální argumentace a diskuse).

Interpretaci můžeme vnímat jako jednu z forem přímé práce s uměleckými texty. Jde především o to, že interpretací se snažíme objasnit smysl daného díla buď jako celku, nebo i pouhých jednotlivých částí. Jde o složitou činnost, která v sobě zahrnuje **induktivní a deduktivní postupy**, a to především **analýzu** (rozbor) a **syntézu**. Jinými slovy můžeme říci, že se při interpretaci textu snažíme odstranit to, co ztěžuje naše vnímání daného textu a co zkresluje předpokládané apercepce a uvědomění. Vycházíme přitom z díla jako takového, které rozebíráme po jednotlivých „vrstvách“, a poté z jednotlivých předpokladů zpětně usuzujeme, „co tím chtěl básník říci“.

Jde o vztah toho, co bylo autorem jako pravda o životě poznáno a prožito, a tím, jak to bylo sděleno. Tento vztah bývá označován jako vztah obsahu a

---

¹ exegeze

- kritické zkoumání textu (zvláště náboženského)
- vytažení významu daného textu

eisegeze

- vkládání vlastního výkladu do daného textu

² <http://cs.wikipedia.org>

formy, poměr mezi noetickou konkrétností a sémantikou, vztah mezi signifié (obsahová stránka) a signifikantem (zvuková/grafická stránka).

Žádnou složku díla nelze interpretovat samostatně a bez souvztažnosti. **Š.Šabouk** ve své knize *Umění, systém a odraz* říká¹:

„Každý z nás vstupuje do díla se svou individuální zkušeností a v jeho rámci, v rámci dění jeho významové vrstvy se znovu setkává s důvěrně známými jsoucný svého vlastního, individuálního bytí.“ (In. Sen o mém otci)

Literární dílo zobrazuje celého člověka; zpodobuje ho v plnosti jeho subjekto-objektivních vztahů a s problematikou jeho vnitřního života. Pavel a Ester jsou v Otčenáškově příběhu představeni se svými složitými a bohatými relacemi k vnější okupační situaci, k sobě navzájem a k ostatním lidem. */Nepozornost čtenářů Rollandovy novely Petr a Lucie k osudu Petrova bratra. Luciny matky atd. deformovala výklad díla, když se zájem soustředil jenom na milostný vztah titulních postav./*²

Nesmíme zde také zapomenout na to, že bychom v rámci interpretace měli přiměřeně uplatňovat jak hledisko spontánní a emocionální, tak hledisko rozumové a naopak. Zde se většinou projevuje rozdíl mezi prvoplánovým čtením a interpretací. U prvoplánového čtení totiž mnohdy především vnímáme knihu jako celek a unikají nám skryté souvislosti, zápletky, prolínání způsobů vypravování... Především u dětského čtenáře je důležité, přimět ho zjišťovacími otázkami, aby se nad daným textem zamyslel a vyhledal odpovědi a pokusil se o jeho interpretaci. Je však důležité dávat pozor, abychom zase naopak nenabádali k neadekvátnímu, schematickému, popisnému a nefunkčnímu rozpitvávání textu a nezasahovali tak do celkového estetického prožitku, který by měl dovršovat aktivní osvojení díla. Právě naopak – interpretace by nám měla sloužit k lepší orientaci v díle, k rozpoznání významu a smyslu celku, a k prohloubení celkového prožitku.

---

¹ In. Cenek, Sv.: Úvod do teorie literární výchovy. Praha, Státní pedagogické nakladatelství, 1979

² Tamtéž

Funkce

Interpretaci textu můžeme provádět na různých úrovních, které jsou určeny jejich specifickými funkcemi (Cenek 1979):

- Všestranným vědeckým rozborem a výkladem díla s odborným teoretickým a badatelským posláním.
- Interpretací napomáhající tvůrčí, reprodukční nebo čtenářské praxi.
- Interpretací teoreticko-praktickou – kritikové, recenzenti, režiséři, inscenátoři, recitátoři, herci.
- Interpretací školní – literárněvýchovná – je cílevědomě determinována pedagogicko-didaktickými zřeteli k postupné a vzestupné, systematické literární kultivaci,

a zároveň podle toho, jaké funkce zastávají samy:

- Informativní – interpretace přispívá k poznání a k pochopení textu a jeho složek.
- Formativní – interpretací se vzestupně formují schopnosti literární percepce a aktivní osvojování hodnot uměleckého díla
- Instrumentální – interpretací získané zkušenosti a vědomosti nabývají povahy pojmů a zobecněných myšlenek, což umožňuje jejich operativnost při perspektivním samostatném osvojování a hodnocení literární tvorby; Interpretační činností se uspokojuje zájem o poznání a probouzí se zájem o další literaturu a čtenářský návyk.

Literární dílo však tyto funkce plní až při osvojení čtenářem a jelikož jde o akt komunikace mezi dílem a konzumentem, podílí se na něm v nemalé míře také psychické kvality jedince (povaha recipienta, čtenáře, posluchače). V rámci tohoto vztahu se ve výsledku projevuje iniciativní napětí pro aktivní příjem spojený s interiorizací hodnot. Percipient vlastně dané dílo přetváří a je tak ve společenské existenci díla s jeho spoluautorem. Při úspěšné interpretaci nakonec dochází k identifikování se čtenáře s daným dílem.

2.3. Ludvík Aškenazy

* 24. 2. 1921, Český Těšín

† 18. 3. 1986, Praha

Novinář, prozaik, dramatik, scénárista a pohádkář.

Ludvík Aškenazy se narodil v česko-židovské rodině. Jelikož pocházel z Českého Těšína a neměl to daleko do Polska, navštěvoval střední školu v polské Stanislavi a studia slavistiky na vysoké škole ve Lvově. Kvůli válce však studium filologie a obecných dějin nedokončil.

Za války se stává učitelem v kazašském městě Berčogur. Roku 1942 vstupuje do Československého armádního sboru v SSSR, v jehož řadách se účastní bojů o Sokolovo, a jakož jeho člen se vrací zpět do Čech.

Zde nejprve pracuje jako redaktor Československého rozhlasu a následně se stává zahraničně-politickým komentátorem. Díky této profesi hojně cestuje nejenom po Evropě, ale i do USA, Japonska...

To se odráží na Aškenazyho prvotní literární tvorbě (*Kde teče krev a nafta*, *Ulice milá*, *Německé jaro*), jež je v této době tvořena především reportážemi z Polska, středního východu a Německé demokratické republiky. V těchto pracích Aškenazy ukazuje svůj smysl pro detail, který je však zkreslován ideologickými předsudky doby. Jako protiklad tu proti sobě staví pozitivní komunismus a temný kapitalismus.

Tendence komunistické ideologie ovlivňuje veškerou Aškenazyho tvorbu počátku padesátých let. Postupem času si ale Aškenazy vypracovává svůj osobitý styl, kdy dokáže vytvořit na malé ploše veliké napětí vrcholící ve vtipnou pointu. Vypracovává si schopnost bravurní práce s jazykem, schopnost dovedně zacházet s významy slov v kontextové vazbě. Aškenazy dokáže psát o důležitých věcech lehce a prostě, čímž je staví do pozice všednosti. Naproti tomu obyčejný, drobný životní detail podává jako monumentální historickou událost.

V polovině padesátých let Aškenazy objevuje nový svět pro svou tvůrčí činnost, svět, do něhož se uchyluje před vzpomínkami na válku – svět dětství a fantazie. Takto vznikají díla (*Dětské etudy, Milenci z bedny...*) plná humoru, naivity a hravé obrazotvornosti.

Ideologii se Aškenazy odpoutává také ve svých prózách cestopisných záznamů, povídkách i hrách. Vyniká jako autor rozhlasových her (*Bylo to na váš účet* – oceněna Cenou Italského rozhlasu a televize na Prix Italia)

Od roku 1968 (kdy s rodinou emigruje do západního Německa) píše svá díla pro děti pouze v němčině. Roku 1976 se z Mnichova stěhuje do Itálie, kde 18. března 1986 v Bolzanu umírá.

Dílo:

- próza
  - *Kde teče krev a nafta* (1948)
  - *Německé jaro* (1950)
  - *Všude jsem potkal lidi* (1955)
  - *Dětské etudy* (1955)
  - *Ukradený měsíc* (1956)
  - *Milenci z bedny* (1959)
  - *Psí život* (1959)
  - *Putování za švestkovou vůní* (1956)
  - *Černá bedýnka* (1960)
  - *Osamělý létající talíř* (1963)
  - *Bylo to na váš účet* (1964)
  - *Cestopis s jezevčíkem* (1970)
- rozhlasové hry
  - *Bylo to na váš účet* (1964)
  - $3 (1+1) = \dots$
  - *Namen*
  - *Taxinapping*
- drama
  - *Host* (1960)

2.3.1. Etudy dětské a nedětské

Jedná se o výbor z Aškenazyho díla. Hned první verš svým způsobem zachycuje mezní situace a otázky, které člověk už od narození řeší:

*Křik
Člověk se narodí, a hned
křičí!
Nikdo mu nerozumí,
ale všechny potěšil.
Tady jsem já! řve člověk,
přišel jsem žít.
Narodil jsem se u
dobrých lidí?
Ve slušném století?
Nevedu náhodou válku?
Je tady zrušeno otroctví?
Mám správnou barvu
kůže?
Vhodný původ?
Smím dýchat?
Tak děkuju.*

Kompozičně se kniha skládá ze 7 + 1 části proložených verši. (*Psí život, Májové hvězdy, Osamělý tlící list, Gabore, Gabore, Dětské etudy, Milenci z bedny, Ukradený Měsíc + Hledání ztraceného dětství* (M. Jungmann)).

Hlavními částmi knihy s tematikou dětského hrdiny jsou části *Gabore, Gabore, Milenci z bedny a Dětské etudy*. Ty obsahují drobné vtipné povídky o příhodách, hrách a rozhovorech s "človíčkem", pětiletým autorovým synkem. Nejprve jednotlivé povídky vycházely v Literárních novinách a zároveň byly převzaty některými zahraničními časopisy, poté je Aškenazy sebral, stylisticky vytříbil a seřadil v tuto knížku. Povídky doplnil 5-ti malými preludii, v nichž vypráví "človíčkovi", co bylo, než se narodil. Je zde zachycen portrét vnímavého a přemýšlivého dítěte, upřímně naivního, toužícího přijít všemu na kloub, napodobujícího ve všem počínání dospělých.

Dětské etudy jako takové obsahují 28 kratičkových jedno až dvojstránkových příběhů. Zachycují reakce malého „človíčka“ na život a jednání dospělých. Ukazují, jak dítě bere dospělé vážně a pravdivě, má k němu respekt a vzhlíží k němu. Nám dospělým by se některé reakce mohli zdát absurdní či komické, ale dítě bere danou věc zcela vážně a nechápe, proč se některým věcem smějeme. V takovém případě se potom „človíček“ může dostat do vnitřního konfliktu.

V etudě *Úřední dokument* jde „človíček“ s tatínkem na brigádu, kde jim k práci dělal hudbu a vyhrával jim. Po skončení práce dostali všichni brigádníci potvrzení, ale malý „človíček“ žádné nedostal a nemohl to pochopit. Tatínek se tedy rozhodl, že poprosí o potvrzení i pro něj:

„Bud' tak hodný, soudruhu, a dej nám potvrzení také pro naši hudbu...“

Ale on se rozzlobil:

Soudruzí, toto jest úřední výkon a zachovejte, prosím vážnost... A děti tu vůbec nemají co dělat. A psal dál potvrzení – jen hudbě ne.

My jsme najednou uslyšeli, že někdo hrozně pláče. a to byli naši hudebníci. Tak vesele nám vyhrávali, a najednou se všechno pokazilo... Byl to srdcervoucí pláč a všm nám ho bylo líto... Potvrzení nenapsal.

A tak se vám musím přiznat, že jsem ten úřední dokument padělal. Podepsali jsme to všichni z baráku a tímto to ohlašujeme veřejnosti.“

V etudě *Divadlo* jdou človíčkovi rodiče na divadelní představení Lakomec a malého přijde hlídat děvčátko Božena. Rodiče při loučení človíčkovi řekli, že jdou na Lakomce a chlapec si tedy s Boženou chtěl také hrát na Lakomce.

„Ona: Dejte mi to!“

On: Nedám!

Ona: „Ani švestky?“

On (tvrdě): „Nemám...“

„... On: „Nemohu. Zavařenina není... Sbohem!“

Tak neznámá zoufalá žena musela odejít.“ (str.204)

Ale protože děti neovládají zákony dramaturgie a nevědí, že hra Lakomec o napravení hříšníka, striktně se drželi daného pojmenování, Lakomec zůstal lakomcem a matka odešla s prázdnou.

Aškenazy zde hojně užívá hudebních motivů, což je patrné už z názvu – Etudy, Preludia...

Část *Gabore, Gabore* vypráví o malém a velkém Gaborovi. Otcí a synovi, který měl svého otce za vzor, vzhlížel k němu „*Oj táto, ty jsi chytrý! křičel Gabor malý. „Oj ty jsi chytrý! Juj, ty jsi chytrý...“ (str.146)* a miloval když mu hrál na housle „*Tedy, řeknu vám, Gabor malý, to bylo publikum k pohledání. A k závidění. A k slzám.*“ (str.147)

Do doby, kdy Gaboři nechodil do školy, žili klidný s spokojený život. V okamžiku, kdy se ale začali vzdělávat začalo nejenom mezi nimi, ale i v Gaborech samých docházet ke konfliktům. Došlo k tomu, že malému Gaborovi šlo učení lépe. Radil svému otci a postupem času se jejich harmonický vztah rozpadl.

Velký Gabor se nemohl vyrovnat s tím, že ho ve škole paní učitelka pořád napomíná, že nic neumí a styděl se před synem. „*Otec se červenal před syne. Syn se usmál. A všichni viděli, jak se syn směje a otec věš hlavu.*“ (str. 155). Nemohl se smířit s tím, že už pro něj není, že už není tím, ke komu vzhlíží, že už ho nepotřebuje. Že už nechce poslouchat jeho hraní „*Hrál Gabor velký, hrál a hrál... A Gabor malý si četl o tom, že se někde vytvořily vyvýšeniny. ...Nech toho táto, řekl Gabor malý, to je hrozný, to hraní.*“ (str.159). Že se více věnuje studiu a světu, než svému otci.

Malý Gabor naopak nechápal, proč otec nezná odpovědi na jednoduché otázky. Nevěděl, že otec už na školu „nemá hlavu“ myslel si, že se neučí schválně. Ve škole se za něj styděl před dětmi a stále více se otci vzdaloval. „

Aškenazy si zde pohrává s pojmenováním *velký a malý*. Na první pohled se může zdát, že jde pouze o rozlišení otce od syna, ale postupně se dozvídáme, že významy těchto slov jsou nakonec myšleny úplně obráceně.

Malý Gabor, se totiž díky svému nadání a vzdělání stává Gaborem velkým, chytrým, který radí svému otci ve škole. A Gabor velký se stává malým, „hloupým“, nepotřebným, protože se stydí před svým vzdělaným synem.

Na krátkém úseku Aškenazy zachycuje silný vnitřní konflikt, který v nás mnohdy vyvolává ty nejniternější pocity.

2.4. Ladislav Fuks

*24. 9. 1923, Praha

†19. 8. 1994, Praha

Český prozaik, autor tzv. druhé vlny spisovatelů psychologické prózy.

Ladislav Fuks se narodil v rodině policejního důstojníka. Otec i matka byli přísní a „odměření“, a tak není divu, že jeho dětství nebylo zrovna harmonické. Naopak byl vystaven mnoha náročným situacím, jež musel zvládat sám. Tato osamocenost se ještě více prohloubila během dospívání, na počátku 2. světové války, kdy se dostává do konfrontace s válkou – životem a smrtí. Stojí na tomto prahu společně se svými židovskými spolužáky, jejichž osudy každodenně sleduje, jelikož právě v tomto období si začíná uvědomovat svou homosexuální orientaci, která znamenala „jízdenku do koncentráku“ stejně tak, jako být Židem.

Po dokončení studia v roce 1942 Fuks krátce pracuje na zemědělské správě v Hodoníně a po válce se opět věnuje studiu na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Studuje zde filozofii, psychologii, pedagogiku a dějiny umění a zároveň působí na táborech pro středoškoláky jako vychovatel. Po ukončení v roce 1949 krátce pracuje jako úředník v papírnách v Bělé pod Bezdězem a posléze se stává zaměstnancem Státní památkové péče v Kynžvartu - tyto zkušenosti zužitkoval ve svém seriále o hradech a zámcích v časopise *Za krásami domova*.

V této době se Fuks začíná věnovat také psaní beletrie. Roku 1959 – v době, kdy pracuje v Národní galerii v Praze - vychází v časopise *Květen* povídka *Kchonyho cesta do světa*, jež v šedesátých letech vyšla jako součást povídkového cyklu *Mí černovlasí bratři*. Roku 1963 vydává svou první knihu – *Pan Theodor Mundstock*. Debut, o jehož přípravě a vydání se vedou mnohé polemiky.

Tento jeho vstup na pole literárního umění je doslova bleskem z čistého nebe a Ladislava Fuksa během velmi krátké doby katapultoval na přední místa nejuznávanějších spisovatelů nejen tehdejšího Českoslovenka, ale i Evropy.

Ladislav Fuks se začíná věnovat výhradně psaní a každá další kniha jen potvrzuje autorův mimořádný talent.

Fuksovo dílo se vyznačuje především promyšleně konstruovanými příběhy odhalujícími mnohorozměrnost lidského nitra a dějin, které nesou autobiografické prvky. Hlavní tematikou děl je člověk ohrožený nesvobodou. Člověk postavený do mezní situace, kterou je nucen nějakým způsobem řešit.

Typickým znakem Fuksovy tvorby je prostupování reálných událostí sny, iluzemi a halucinacemi, jež ztvárňují lidské nitro zdeformované úzkostí nebo fixní ideou. Jeho tvorba je většinou autobiografická - silně poznamenaná válečnou a židovskou problematikou, konfliktem bezbranného lidství s násilím a zlem.

Koncem šedesátých let však i Ladislav Fuks podléhá politickému tlaku a dává se do služeb vládnoucího komunistického režimu. Stává se členem normalizačního Svazu spisovatelů a jeho servilita¹ vůči mocným komunistickým funkcionářům je mezi jeho literárními kolegy pověstná. Pod tlakem normalizace se pokusil spojit svou tvůrčí metodu s tzv. angažovaným tématem. Psal tendenční díla: *Návrat z žitného pole* (zabývá se zde pouťorovým kolísáním inteligence mezi emigrací a domovem); *Pasáček z doliny* (balada zachycující poválečný přerod slovenské vesnice); *Křišťálový pantoflíček* (mládí Julia Fučíka).

Koncem sedmdesátých a v osmdesátých letech se Fuks opět navrácí k obrazu temných životních pocitů a teprve prózou *Obraz Martina Blaskowitze* (zachycující problematiku viny a trestu ve válečném období) navazuje Fuks tematicky i tvárně na tvorbu šedesátých let. Sebe sama opět nalézá v sugestivní evokaci života secesní Vídně a zanikajícího Rakousko-Uherska v rozsáhlém historickém románu *Vévodkyně a kuchařka*, jenž se

---

¹ servilita – podlézavost

odehrává na konci habsburské monarchie. Fuks v něm vrcholně zpracovává postmodernistické postupy, ironii, groteskní humor, poetičnost i sugestivní naléhavost. Ladislav Fuks umírá 19. srpna 1994 v Praze.

Dílo:

- monografie
  - *Zámek Kynžvart* (1958)
- romány
  - *Pan Theodor Mundstock* (1963)
  - *Variace na temnou strunu* (1966)
  - *Myši Natalie Mooshabrové* (1970)
  - *Příběh kriminálního rady* (1971)
  - *Návrat z žitného pole* (1974)
  - *Obraz Martina Blaskowitze* (1980)
  - *Vévodkyně a kuchařka* (1983)
- povídky
  - *Mí černovlasí bratři* (1964)
  - *Smrt morčete* (1969) - 2. rozšířené vydání s titulem *Cesta do zaslíbené země a jiné povídky* (1991)
  - *Nebožtíci na bále* (1972)
- próza
  - *Spalovač mrtvol* (1967)
  - *Oslovení z tmy* (1972)
  - *Mrtvý v podchodu* (1976)
  - *Pasáček z doliny* (1977)
  - *Křišťálový pantoflíček* (1978)
- dramatická fantazie
  - *Un poco triste* (1974) - na téma Sukova melodramu *Radúz a Mahulena*
- vzpomínky
  - *Moje zrcadlo* (1995) – napsané s J. Tušlem

2.4.1. MÍ ČERNOVLASÍ BRATŘI

Kniha Mí černovlasí bratři vydaná v roce 1964 po úspěšném Panu Theodoru Mundstockovi je souborem povídek o chlapci Michaelovi, který stejně jako milióny dalších zažívá válečné hrůzy, při nichž postupně přichází o své židovské kamarády.

Můžeme vést diskuze o tom, do jaké míry je kniha autobiografická, nakolik stojí na skutečných Fuksových osudech. Sám Fuchs o knize řekl: *„Raný zrod tohoto díla stvrzuje i autentický Fuksův výrok: "Psal jsem jí vlastně, když mi bylo 17 let, tedy koncem války, kdy jsem chodil do gymnázia."* Co je však nevyvratitelné, je Fuksova subjektivnost, kterou neočišťuje jen svou někdejší nevědomost, kdy si nebyl plně schopen uvědomit plné pozadí, za kterým stálo nejprve vyloučení jeho spolužáků a členů Spolku na potírání zeměpisu z lycea a poté odebrání těch nejzákladnějších lidských svobod a odsun do polských ghatt¹.

Děj se odehrává na přelomu 30. a 40. let, kdy jsou dětští hrdinové zcela bezstarostní, plní elánu, podnikají různá dobrodružství a páchají běžné klukoviny. To se však postupem času mění. Chlapci se postupem času a s tím, že jeden po druhém „odcházejí“ stávají vážnějšími a začínají přemýšlet o bytí a nebytí. Uchylují se ke staré vlasti...

Kdo by čekal, že hlavní mezní situací, se kterou se Michael a jeho kamarádi vypořádávají je válka, musím ho zklamat. I když ne zcela. Když se totiž do knihy více začteme, zjistíme, že zlo jako takové, zde není samotná válka. Nedožíváme se zde o válečných hrůzách, faktech a protektorátu nic konkrétního. A už vůbec ne klasickou popisnou formou. Válka a zlo je zde zastoupeno agresivním psychopatickým učitelem zeměpisu, který do třídy plně nevinných dětských duší vnáší hrůzy zvenčí. Nejenom, že je svým osobitým způsobem informuje o tom, co se děje na frontách, ale zároveň žáky

---

¹ Srovnej: <http://www.odaha.com/tomas-odaha/recenze/cetba/bibliografie/ladislav-fuks>

během zkoušení psychicky deptá, napadá a ukazuje jim, že jsou mnohem míň, ba že vlastně nejsou nic.

Ano, válku bychom zde jako hlavní mezní situaci mohli brát z pohledu Michaelových kamarádů, kteří postupně „odešli“ a zažili si tak toto peklo na vlastní kůži. To zde ale není nijak řečeno. Fuks nám zde totiž nepředkládá „hotové“ dílo. Nedává nám všechny informace přímo pod nos, ale vše nechává na nás samotných – na čtenářích. Nechává nás, abychom si sami dohledali a domysleli kontext (pokud budeme chtít), nebo abychom knihu přečetli prvoplánově, bez nějakého většího zamyšlení a oddali se pouze vnímání symbolů, narážek, náznaků a lyrické metaforičnosti.

Úděl Židů za nacistického Německa je zde popsán osobitým způsobem z pohledu dítěte – Michaela – citlivého, vnímavého chlapce - a jeho přátel, který se prolíná celou knihou. Tento leitmotiv¹ výstižně vystihuje sousloví „*Smutek je žlutý a šesticípí, jako Davidova hvězda.*“

Fuks zde nepopisuje přehnané emoce a jeho hrdina neoplývá velkými empatickými schopnostmi. To co se děje, chápe jen neurčitě, i když jedním z prvních, kdo byl odveden do likvidačního koncentračního tábora byl jeho otec. Nicméně určitá mimoděčnost, kterou je vygradována šedivá, ba až banální popisnost každodennosti sotva dospívajícího chlapce do okamžiků myšlenkových záblesků, ve kterých si s plnou intenzitou uvědomí skutečnou podstatu událostí, kdy bez provinění, soudu jen na základě pomyslného původu zmizelo ze života několik jeho kamarádů. Hlavního hrdinu, potažmo nás - čtenáře, nepřivede k pláči, ale k plnohodnotnému pochopení absurdity, jež je za historickými událostmi tohoto smutného příběhu skryta.

U Michaela je hlavním konfliktem to, že postupně přichází o své kamarády, že nedokáže rozlišovat mezi časovými rovinami. Přítomnost a minulost mu často splývají, nedokáže také často rozlišit mezi snem, představou a vzpomínkou.

---

¹ leitmotiv – příznačný motiv, hlavní myšlenka

Fuksův narativ je typický prolínáním různých fikčních rovin i různých vypravěčských hlasů, kdy do přímé řeči vstupuje vyprávění dalších postav (Michael, Růženka, Katze). Ve velké míře se zde uplatňují přenesené významy a jinotaje a dochází k narušování autenticity dětského vypravěče.

2.5. Arnošt Lustig

*21. 12. 1926, Praha

Spisovatel, scénárista a publicista, představitel druhé vlny poválečné literatury.

Arnošt Lustig se narodil v rodině maloobchodníka. Do svých patnácti let studuje na měšťance, odkud je roku 1941 z rasových důvodů vyloučen. Dává se tedy do učení na krejčího, ale roku 1942 je deportován do koncentračního tábora v Terezíně. Během následujících let se dostává také do koncentračních táborů v Osvětimi a Buchenwaldu a roku 1945 je členem transportu smrti do Dachau, ze kterého na jaře roku 1945 uprchl.

Účastní se pražského povstání a po osvobození začíná studovat obchodní akademii. Z té však odchází na Vysokou školu politických a sociálních věd, kde se věnuje novinářině, a od roku 1946 se jí také věnuje. Působí pro *Lidové noviny*, *Zemědělské noviny*, *Židovský věstník* a *Československý rozhlas* jako zahraniční novinář a dopisovatel v Izraeli.

Jako reportér a režisér pro Československý rozhlas pracuje v letech padesátých, a v letech šedesátých je činný jako vedoucí kulturní redakce týdeníku *Mladý svět* a scénárista Československého filmu na Barrandově. Píše scénáře např. pro filmy: *Transport z ráje*, *Modlitba pro Kateřinu Horowitzovou*, *Sousto*, *Modrý den...*

Na konci šedesátých let žije Lustig se svou rodinou v Izraeli, poté v Jugoslávii a roku 1968 (kdy je u nás jeho dílo vyřazováno z veřejných knihoven) odchází do USA, kde nejprve vyučuje na univerzitě v Iowě scénář a skladbu divadelní hry, a poté odchází na American University ve Washingtonu D. C. přednášet film a literaturu. Svá díla vydává v nakladatelství Publishers v Torontu. Roku 2008 se Arnošt Lustig stává laureátem mezinárodní literární

Ceny Franze Kafky¹. Jeho dílo je i ve světě ceněno jako jeden z nejpůsobivějších obrazů holocaustu.

---

¹ Cena Franze Kafky – viz příloha

Dílo:

- povídkové soubory
  - o *Noc a naděje* (1957)
  - o *Démanty noci* (1958)
- prózy
  - o *Ulice ztracených bratří* (1959)
  - o *Můj známý Vili Feld* (1961)
- novely
  - o *Dita Saxová* (1962)
  - o *Modlitba pro Kateřinu Horowitzovou* (1964)
  - o *Nemilovaná* (o prostitutce v terezínském ghettu)
- romány
  - o *Miláček* (1969)
  - o *Nemilovaná. Z deníku sedmnáctileté Perly Sch.* (1979)
- soubory
  - o *Noc a den* (1962) – soubor zahrnující knihy povídek *Démanty noci*, *Noc a naděje* a prózu *Můj známý Vili Feld*
  - o *Hořká vůně mandlí* (1968)

2.5.1. Démanty noci

*V bludičkách noci, kterou je válka,
jsou děti dýmantem světla
a smutným květem naděje.*

PRAVDA

*Je-li v člověku něco bezelstného
a čistého i v dospělosti a stáří,
jsou to někdy jen nejlepší
pozůstatky z dob jeho dětství.*

ZKUŠENOST

*To dobré v člověku se projevuje
činem.*

VÍRA

Takto je uvedena sbírka povídek a novel s dětskými hrdiny, která vyšla poprvé v roce 1958. První vydání obsahovalo pouze 9 povídek, ve vydání ze kterého čerpám jich je 11 (*Sousto, Druhé kolo, Bílý, Starci a smrt, Začátek a konec, Michael a ten druhý s dýkou, Tma nemá stín, Poslední den ohňů, Chlapec u okna, Černý lev, Chvilka po ránu*).

Základním motivem povídek je utrpení člověka během 2. světové války, přičemž zde nejde o pouhý popis válečných situací, ale jde především o zachycení dítěte, zachycení „záblesků dýmantů čistých srdcí v temnu noci všeobecné beznaděje“¹.

Knihy zachycuje osudy mladých hrdinů na pozadí války, která se v daném případě stává jakousi kulisou pro hrdinské činy během všedních dnů. Lustig zde oslavuje nezdolnou lidskou důstojnost a zázračnost lidského života – především toho dětského – uprostřed všednosti a bídy, oslavuje čin a už

---

¹ Srovnej: Lustig, A.: *Démanty noci*. Praha, Hynek, s.r.o.

v úvodním mottu je to patrné. Jde o vítězství lidskosti nad lhostejností, statečností nad zbabělostí, víry a naděje nad rezignací a pesimismem. Jediným prostředkem, jímž tohoto vítězství můžeme docílit, je čin, čin v nejširším slova smyslu.

Jan Petrmichl nazval Lustigovy povídky dokonce přímo „povídkami o činu“, které jsou „básnickými analýzami činů“ (Petrmichl, J.: Povídky o činu. RP, 24.1.1959, str. 3)¹. Říká, že konflikt, v němž jeho člověk přemáhá sám sebe, aby udělal to, co je lidsky nutné a zároveň velké, je celým svým těžištěm obrácen do nitra postavy.“ (Ibis.)

Sirotková dále uvádí, že Lustig zde příběhy nepíše v duchu kanonizované ideologicko-estetické normy, takže jeho hrdinové nejsou bojovníky ve zmíněném smyslu, nejsou hrdiny, kteří aktivně a záměrně bojují, ale jsou to spíše oběti. Hrdiny se nestávají tím, že by se aktivně postavili proti zlu, ale tím, že na pozadí válečných hrůz, jsou nuceni k vykonání činů, které jsou někdy stejně násilné, jako fašistická mašinérie. Tyto činy však v sobě mají vidinu spásy, záchrany pro sebe a své blízké.²

Hlavní hrdinové se tak dostávají do mezních situací, kdy řeší, zda a jak daný čin udělat a tím u nich dochází k vnitřnímu konfliktu.

V povídce *Michael a ten druhý s dýkou* Michael řeší vnitřní konflikt mezi tím, zda zachránit nebo nezachránit německého chlapce před smrtí. Pokud ho nezachrání, chlapec spadne a zemře. Pokud ho zachrání, chlapec ho udá a hrozí smrt jemu. V momentě, kdy čin vítězí nad strachem, dochází u obou chlapců k úlevě, pocitu míru a souznění, aniž by museli něco říkat.

„Michael viděl, jak to z něho lezlo, tak těžce. Napadlo ho, že ten kluk skoro brečel.

„Nemáš zač. Jako by se stalo,“ vyhrkl. Také musel náhle polknout prázdno. Hoch s dýkou mlčel. Skouzl zuby. A Michael cítil, že teď si jsou

---

¹ Srovnej: Sirotková, L.: Recepte próz Arnošta Lustiga českou a angloamerickou kritikou. Diplomová práce,

České Budějovice, 2004

² Srovnej: Sirotková, L.: Recepte próz Arnošta Lustiga českou a angloamerickou kritikou. Diplomová práce,

České Budějovice, 2004

strašlivě blízko; jeho maso je stejné jako jeho vlastní maso; ruce jako jeho ruce; oči, uši, zuby; kosti, žíly; nehty a vlasy; tělo a hrud'; tkáň; cítil zároveň, že to nebyla odpověď, protože v sobě nenašel nic, co by mohlo být odpovědí, kromě potřeby, která ho začala ovíjet a svírat, zevnitř, i z vnějšku, tak neotřesitelně a byla tak naléhavá, nějak se toho druhého dotknout rukou, bříškem prstu, dlaní, prsty a pocítit, že tím jsou opravdu stejní. Dal mu prostě prve kus života a teď si ten svůj kousek rozkouskovaného druhého života od něj nechal vrátit. Přál si, aby tu nyní byl stařec, který chraptěl. A pořád cítil, že musí ještě něco říci, když se o to s tím dotykem neodvažuje udělat; že by to měl povědět. A potřeboval tak strašně, aby to řekl.

„Tak zalez,“ vydechl potom. „Ať tě tu se mnou nikdo nevidí.“

A bylo to, jako by se ho dotkl. Mohl volněji vydechnout.“ (str. 212)

V povídce *Sousto* Ervín potřebuje sehnat citrón pro svou sestru nemocnou avitaminózou a řeší, kde na něj vzít peníze. Potýká se vnitřně sám se sebou, zda je správné zachránit sestru i přes to, že bude muset „zneuctít“ svého mrtvého otce a ukrást mu zlaté zuby, aby mohl citrón zaplatit.

„To přece není tvůj otec, říkal si: to byl jen do včerejška. Teď už to nikdo není, jen tělo, z kterého nezbylo nic než váha a práce s odnášením. Budeš na něj myslet jen v dobrém, umiňoval si, jako kdyby se to nebylo stalo.“

V povídce *Druhé kolo* se hlavní hrdina Markýz v mezní situaci potýká s tím, jak z vagónu ukrást kousek chleba. Kamarád Maličký – vnitřní konflikt, zda zachránit kamaráda a riskovat, že zemře s ním. *„Skočil mezi Markýze a hlaveň revolveru. Zaštitil hlaveň a cestu střely svou hlavou.“ (str. 91)*

V této sbírce najdeme bohaté vnitřní monology (str.76 – 81), přičemž děj jako takový je zhuštěný na minimum. Lustig nás tím více vtahuje do interpretace, kdy sami musíme luštit, protože nemáme oporu ve faktech vnějšího děje a prostředí. Nesmíme při tom však zapomenout na hlavní motivy – vysvobození, naděje, motiv noci a téma naděje.

Sám Arnošt Lustig v knize rozhovorů *Odpovědi* říká:

„Noc má pro nás tajemství, zděděné v genech po našich předcích, odívaných do lvích a vlčích kůží. Tma je tajemná. Je tam něco, co nevidíte, to neznámé, hroživé nebo utěšivé, do nekonečna. Noc znamená konec dne. Konec světla. (...) Co dělali Němci lidem v jejich válce se podobalo noci. (...) Noc jen

*něco končí. (...) Snad by se měly jmenovat všechny moje povídky a knížky Noc.*¹

---

¹ Lustig, A.: Odpovědi. Praha, H&H 2001, str. 61-62

2.6. Jan Otčenášek

*19.11. 1924, Praha

†24. 02. 1979, Praha

Český prozaik a autor novel a románů z doby okupace a února 1948, filmový a televizní scénárista, autor rozhlasových her, jeden z výrazných tvůrců poválečné prózy.

Jan Otčenášek se narodil roku 1924 v Praze v rodině truhláře. Studoval na obchodní akademii, kde roku 1943 maturoval. V roce 1944 byl totálně nasazen do továrny na letecké motory Avia v Čakovicích. Koncem války se Otčenášek zapojil do ilegálního hnutí mládeže ve skupině *Předvoj*. Po skončení války necelý rok studoval estetiku u J. Mukařovského na pražské filozofické fakultě. V letech 1947 – 1952 pracoval jako účetní ve spolku pro chemickou a hutní výrobu. Od roku 1952 působil ve Svazu československých spisovatelů (1956 – 60 jako tajemník), od roku 1960 pracoval jako spisovatel z povolání. Toto povolání si udržoval až do roku 1973 kdy začal pracovat jako dramaturg filmového studia Barrandov.

Jan Otčenášek publikoval v *Literárních novinách*, *Hostu do domu*, *Květech*, *Plamenu*, *Rudém právu* aj. Je autorem řady filmových a televizních scénářů (*Byl jednou jeden dům*).

Debutoval budovatelským románem *Plným krokem* (o boji dělnického kolektivu za splnění dvouletky). Osvědčil se v něm hned napoprvé smysl pro konkrétnost uměleckého obrazu a pro živě cítěnou a napsanou postavu. Román se tak zařazuje k nejlepším prózám budovatelského žánru.

Otčenášek významně zasáhl do rozvoje poválečné prózy románem *Občan Brych* (1955 – zfilmováno). Autor do středu dění položil téma osobního rozhodování váhajícího hrdiny zda přijmout či odmítnout současné politické uspořádání. Závěr vyzněl jako souhlas s novým režimem. Tato próza obohacovala současnou literaturu o prvek psychologické povahokresby postihující vnitřní postoje mladého intelektuála.

Další Otčenášková próza nese název *Romeo, Julie a tma* (1958). Je to ztvárnění křehkého komorního příběhu studenta Pavla a židovské dívky Ester, kde se autorovi podařilo adekvátně postihnout nelidskost fašismu. Příběhem, charaktery postav i konfliktem proniká Otčenášek hluboko do totalitní doby.

K protektorátu se Otčenášek vrací románem *Kulhavý Orfeus* (1964). Vyjadřuje v něm dobu, v níž dozrávala jeho generace, klade a zodpovídá otázky svobody, činu, světonázorové orientace.

Doba okupace je jakýmsi katalyzátorem hodnoty lidských povah. Prózy *Občan Brych, Romeo, Julie a tma a Kulhavý Orfeus* spolu vzájemně souvisí problematikou mládeže na sklonku války a v prvních poválečných letech. Některé postavy skutečně přecházejí z jednoho díla do druhého (např. Pavel z novely *Romeo, Julie a tma* se objevuje i v *Kulhavém Orfeovi*) jiné si vzájemně korespondují jako společenské typy a vytvářejí tím kontinuitu Otčenáškovy tvorby.

Na přelomu 60. a 70. let Otčenášek tématicky vychází ze současnosti . V satirické novele *Mladík z povolání* ironizuje přemíru erotické problematiky.

V románu *Když v ráji pršelo*, i v některých televizních inscenacích, usiluje o podání obrazu spojení milostného motivu s činorodou prací. Otčenášek pokračuje v linii klasické socialistické prózy, osobitě ji rozvíjí a vytváří svou tvorbou základní ideově-umělecké hodnoty v oblasti prózy v poválečné literatuře.

Dílo:

- romány
  - *Plným krokem* (1952)
  - *Občan Brych* (1955)
  - *Kulhavý Orfeus* (1964)
  - *Když v ráji pršelo* (1972)
  - *Pokoušení Katarina* (R 1984)
- dramata
  - *Víkend uprostřed týdne* (D, 1975)
  - *Romeo a Julie na konci listopadu* (1977)
- povídky
  - *Kluci z Ořeší* (pro děti, 1954)
  - *Romeo, Julie a tma* (1958)
  - *Mladík z povolání* (1968)
  - *Lásky mezi kapkami deště* (1991)

2.6.1. Romeo, Julie a tma

Již podle názvu, který je čtenáři povědomý, musí být čtenáři jasné, že půjde o příběh o lásce. Otčenášek zde přirovnává hlavní hrdiny k Romeovi a Julii. A proč? Protože stejně jako u Shakespeara i zde je láska dvou lidí krátká nenaplněná „ *Každá láska má své dějiny. I když docela krátké. Jakési dějiny v kostce. Má čas růstu a zralosti. Má slunečná návrší, strmé spády. Své deště a sněhy.*“ (str.47)

Shakespearovské prvky se jako leitmotiv prolínají celým příběhem. Nejenom název, ale i uvádějící motto a jednotlivé prvky.

Motto:

*„Leč budu vyhnán! Co mi platná moudrost,
když nedovede Julii udělat,
vévodův ortel zrušit, přenést město?
Čert vezmi moudrost! Neříkej mi nic!*

SHAKESPEARE

V závěru motiv světla:

*„Světlo dne! Ale slunce ještě nevyšlo...
Nohy ji zradily. Mamy vyrazily v bezhlavém útěku, poháněny
nesmyslnou energií strachu...“*

Novela Jana Otčenáška ukazuje mistrné povýšení individuálních osudů dvou mladých lidí do vášnivé zkratky tragiky doby a jejího vypjatého společenského poselství. Příběh se odehrává za nacistické okupace a pojednává o tragicky milostném příběhu hlavních hrdinů - Pavla – mladého studenta posledního ročníku gymnázia a židovské dívky Ester, která dostala povolávací lístek do Terezína. Vypovídá o pojetí života oné generace, která dospívala za druhé světové války, v dusném ovzduší tzv. protektorátu, a která po roce 1945 chápala socialistický ideál jako jediné možné a reálné východisko z rozporů a bolestí dvacátého století.

Jde o komorní příběh několika málo postav členěný do 13 oddílů a úvodu a závěru, jimiž se prolíná jediná epická linie. Na pozadí nejkrutějšího období protektorátu se rozvíjí milostný vztah mezi Pavlem a Ester.

I když jsem tuto knihu četla v rámci povinné literatury několikrát, nikdy mne nenapadlo, že je hlavní příběh vzpomínkou. Vždy mi začátek přišel divný, bez souvislostí, neukončený. Až při podrobnějším čtení a interpretaci při práci na této diplomové práci, jsem si konečně všimla, a dala si dohromady úvod a závěr, a zjistila, že celý příběh je vlastně Pavlovým snem, vzpomínkou na krásné chvíle, které zažil v tak hrozné době.

„Jen ten uvnitř pokojíku leží naznak s pažemi těsně přitaženými k tělu, s očima otevřenými do noci a dál pobíhá ve svých myšlenkách. A všechno se vrací a všechno začíná od začátku. Kolik to bylo dnů? Jak začaly?“ (str. 16)

„Leží dosud naznak, pootevřenými očima civí do okna. Všední den se za ním klube z předjitřných červánků, obyčejný den na konci příběhu. Stokrát se vracel po jeho niti zpět k oné lavičce v parku a zase vpřed až k nepochopitelnému okamžiku...“ (str.126)

Na pozadí nejkrutějšího období protektorátu se rozvíjí milostný vztah mezi Pavlem a Ester, kteří se jednoho dne potkali v parku. Ester byla Židovka a dostala povolávací rozkaz do transportu, do něhož však nenastoupila.

„...Co dál? Před nedávnem došlo na ni, v kapse má povolávací lístek do Terezína s výpočtem všech trestů, nedostaví-li se v předepsaný den na předepsané místo do předepsaného transportu. To je vlastně všechno. „A kdy se máte dostavit? zeptal se bezvýznamně. „Měla...“ vydechla. „Dnes ráno.“(str.24)

Pavla nejprve napadla myšlenka, že už dívku hledají, ale nakonec přemohl strach a nabídl Ester úkryt. Schoval ji u sebe, i když mu bylo jasné, že pokud na to někdo přijde, čeká za to jeho i jeho blízké smrt. „... A rovněž budou zastřeleny ty osoby...“ (str.49). Z tohoto důvodu žil od tohoto okamžiku s tajemstvím, které ze strachu o jejich bezpečí nesvěřil ani svým nejblížeším. „Nebudu se tě vyptávat, kde ses potulovat, i když vím, žes lhal.

Ano, lhal...“ (str. 29). Udržet toto tajemství bylo stále těžší a těžší, Pavel si musel počínat obezřetně a opatrně, aby si nikdo nevšiml ničeho zvláštního. „Bude stále těžší nenápadně odnášet talíř do svého pokojíku, oddělit pro ni skrovnou porcičku do ukradeného kastrolku. Učiněný zázrak, že to neprasklo!“ (str.40)

Kromě bezmocného hněvu, obklopoval Pavla s Lucií především strach. *„Člověk ho měl pod kůží, v blízkosti srdce, při jídle, ve spánku, když objímal ženu, když držel v rukou dítě.“ (str. 49). Strach z toho, co se stane, pokud Ester u Pavla najdou. Ten Pavla doháněl k neustálému přemítání událostí a přemýšlení o tom, co je a co bude. Toulal se po městě a chodil ve stavu „bezvědomí“. Doháněl ho k potřebě nějakého činu. „Musí něco udělat! Co? Oženit se s ní třeba!“ (str. 53). Pavel s Ester prožívali svou lásku a náklonnost v jedné místnosti, za zavřenými dveřmi. „On jediný ji spojoval se světem živých lidí. Byl jí teď vším.“ (str. 75). Dlouhé hodiny spolu trávili povídáním, v němž se jako další leitmotiv objevují hvězdy, jako světlo, jako naděje jiného světa...*

A jak tomu bylo i v Romeovi a Julii, i zde byla Ester vyzrazena. A stejně jako Julie, tak i Ester se odhodlala k činu, aby neohrozila svou milovanou bytost.

*„Kam – skřítečku?
Pusťte mě!
Vzpamatuj se! To jsem jen já... Jsou venku, slyšíš?
Já musím... mumlají ty široké rty, já už musím... musím jít... vždyť by ho zabili...“*

Shakespearovský motiv ještě více podtrhuje křehký a bolestný příběh lásky. Nesmíme se však nechat strhnout pouze touto linií, abychom knihu nedegradovali na pouhý příběh lásky dvou lidí, protože jsou zde důležité i Pavlovi city k rodičům a bratrovi, které chránil svým tajemstvím. Smrt jednotlivce nenávratně zraňuje srdce blízkých.

2.7. Jiří Robert Pick

* 4. 5. 1925, Praha

† 17. 3. 1983, Praha

Prozaik, satirik, dramatik, kabaretiér – významná osobnost z počátků hnutí tzv. divadel malých forem.

J. R. Pick se narodil v rodině inženýra chemie a podnikatele. Od roku 1936 studuje na reálném gymnáziu v Praze, které však roku 1939 nuceně opouští pro svůj židovský původ. Během války střídá různá povolání – až do roku 1943, kdy byl i s matkou a sestrou (Zuzanou Justmanovou) transportován do koncentračního tábora v Terezíně (otec zahynul roku 1944 v Osvětimi).

Po návratu z Terezína roku 1945 se dlouhodobě léčí v plicním sanatoriu v Ústí nad Labem a jeho matka se sestrou odchází roku 1948 do exilu, kde se jeho sestra stává uznávanou filmovou dokumentaristkou.

V letech 1950-1954 studuje na Vysoké škole politických a hospodářských věd (kde mu uznávají maturitu, kterou z nuceného opuštění školy neskládal). Už během tohoto studia se začíná zajímat o literaturu.

Ta je spjata především se socialistickou satirou, kterou z perspektivy boje o novou komunistickou společnost komentuje aktuální společenské jevy. Ve sbírkách *Bez ubrousku*, *Ptáci a jiné ryby*, *Kladivátor* se snaží o zesměšnění zahraničních i domácích nepřátel, ale i přežitků minulosti a obecných lidských charakterových vad, jež brání pokroku ve společnosti i literatuře (frázovitost, schematismus, sucharství...). Již v těchto sbírkách se projevuje výrazný Pickův parodistický talent, kterému dává vyniknout ve svých veršovaných a prozaických parodiích na budovatelskou literaturu.

Vrcholem této Pickovi tvorby, jež se zakládá na kontrastu mezi banálním námětem a karikovaným slohem současných spisovatelů je kniha *Parodivan aneb Kobereček aneb Co Drda nese psal a Nezval nez básnil*.

Od ideologického vnímání světa se však Pick odklání, a zařazuje se k satirikům, kteří v uvolněné vazbě na aktuální realitu a s využitím možností

fantazie, metafory, nonsensu, černého a absurdního humoru usilují o pojmenování reálných problémů přítomnosti i obecnější polohy lidské existence.

Věnuje se psaní textů pro estrády a divadelní pořady a po ukončení studia ho tento zájem přivádí k práci v redakci Literárních novin, do nichž stejně jako do dalších časopisů a novin (Program D 47, Dikobraz, Mladá fronta, Květen, Literární noviny, Host do domu...) přispívá.

Od padesátých let také píše satirické texty a scénky pro Československý rozhlas.

Koncem padesátých let se společně s Jiřím Suchým a Ivanem Vyskočilem podílí na vzniku divadel malých forem. Nejprve působí v Redutě. Roku 1962 zakládá divadlo Paravan (1962-1965), kde je také uměleckým vedoucím a hlavním autorem. V letech 1968-1969 vede Au (Autorský kabaret). Útočí proti dogmatismu, stereotypním životním mechanismům i proti politickým frázím a ideologii. Pickova díla jsou plná ironie a černého humoru.

Dramatická tvorba na jedné straně kritizuje dobové literární poměry, snaží se o absurdní drama, ironizující socialistickou ideologizaci v životě a literatuře, na straně druhé se zabývá morálkou soudobé mládeže.

V poslední vlně své tvorby se Pick věnuje tématu lidské důstojnosti a existence, již zasazuje do tragikomické tvorby z prostředí koncentračního tábora.

V sedmdesátých a osmdesátých letech se Pick stává zakázaným autorem a nesmí u nás publikovat. Používá pseudonymu Hana Dlouhá, nebo šifry J. R. P.

Dílo:

- beletrie
  - *Bez ubrousku* (1954)
  - *Ptáci a jiné ryby* (1955)
  - *Parodivan aneb Kobereček aneb Co Drda nese psal a Nezval nezbánil* (1957)
  - *Kladivátor* (1958)
  - *7 kytic pro buvola* (1966)
  - *Ruce vzhůru, boys aneb Kniha o životě a smrti* (1967)
- pro děti
  - *Jak cestoval Vítek Svítek a Honzíček Slámů s Bububabou Amálií do Bububulámu* (1960)
  - *Dobrodružství Kytičky Pepičky, co potkává stále různé Augustýny Cvalíčky atakdále* (1964)
- humoristické
  - *Spolek pro ochranu zvířat* (1969, poté *In Toniho šance*)
- kabarety
  - *Dědeček v oleji* (1961)
  - *Komedia dell'karte* (1961)
  - *Trafikant Jan* (1962)
  - *Text-appeal vodní* (1962)
  - *Jazz-appeal* (1962)

2.7.1. Spolek pro ochranu zvířat

Pickův humoristický pohled na židovské ghetto za války je pro leckoho šokující.

Ruší v něm mnohá tabu, žertuje na tragické téma. – např. Židovská hřbitovní četa uvažuje, jaký způsob likvidace židů by byl pro Němce nejúspornější. Pro někoho je to cynismus, pro někoho typicky židovský černý humor. Asi jako anekdota: co je to antisemitismus. Odpověď zní: Když se židům ubližuje víc, než je to nutné.

Chlapecký hrdina 14 ti letý Toni, bere židovské ghetto za války jako normální svět. Zvykl si v něm žít, na nic jiného se nepamatuje. Jako člen bezprávného společenství lidí určených k likvidaci zakládá spolek pro ochranu zvířat, která v ghettu vlastně neexistují. Tonimu zbývá k ochraně jediné myš, přechovávaná v krabici pod postelí na tuberácké marodce. Z toho vzniká řada komických událostí. Absurdní námět (zvířata jsou chráněná, ale lidé ne) rozvádí Pick v humorné vyprávění, jehož poloha , zdá se, je blízká židovskému duchu a humoru, který zanechává na dně čtenářova nebo posluchačova smíchu otřes a dojetí.

Kniha je rozčleněna do 11 kapitol. Každá kapitola je krátce uvedena:

„1. KAPITOLA která pojednává o tom, jak Toni učil pana Brische zpívat a dostal při tom vynikající nápad.“

11. KAPITOLA která pojednává hlavně o tom, jak byl Horst Munther surový a sestřička Lili osamělá.“

čímž autor na krátké ploše čtenáře vtahuje do děje a předem ho připravuje na to, oč v dané kapitole půjde.

Vševědoucí vypravěč nám podává příběh, který se odehrává ve dvojím prostředí – uvnitř, v nemocnici na L 315, kde je bezpečí a v ghettě (ne v ghettu, protože ghetto byl pro Židy svět. A oni nežili ve světě, ale v ghettě) (srovnej str. 10), kde neustále hrozí transport.

V úvodu Toni popisuje vzpomínky na dobu před ghetttem *„V roce 1939, když přišli Němci, bylo mu devět let... Ve dvanácti odjel s maminkou*

Lízou do ghetta, kde se mu docela líbilo. Jinak samozřejmě čekal jako všichni, až skončí válka a všechno bude zase dobré.“(str.7)

V dalších částech se děj odehrává v nemocnici na L 315, kde si Toni krátí čas povídáním se staršími pány (Ábelesem, Brischem, Glaserem a synové, Lowim, panem profesorem Steinbachem).

Paradoxem je, že se zde objevují národní motivy, skrze Němce. Toni totiž učí zpívat pana Brische z Berlína Hermann Goring Strasse české lidové písně. *„Tak ho naučte Teče voda, teče, Letěla bělouňka holubička, nebo Hej Slované, navrhoval pan Lowy... A tak nakonec zůstalo u Pec nám spadla.“ (str.12).*

Zde si také můžeme všimnout jisté ironie, kdy si Žid čekající na transport zpívá píseň Pec nám spadla a německý občan se učí českému jazyku a českým národním písním a nehlásí se ke svému národu. *„Pan Brisch však Hitlera také neměl rád. Hitler, řekl, ne pro mě svatý, ale agent imperialismu.“ (str.13)*

Dále se zde objevují motivy jako: *medvěd z Prodané nevěsty (str.61); České Budějovice, Praha (str. 17); Masaryk (str.35)*

Hlavním motivem knihy však je Toniho nápad na založení spolku pro ochranu zvířat, se kterým postupně seznamuje staré pány, své kamarády, sestru Lili i maminku Lízu. Vzniká z toho poměrně komická situace, kdy všichni přemýšlejí nad tím, jaká zvířata by v ghettě mohla být a dala by se ochránit (moucha, blecha, myš, holubi). Nakonec se Toni stará alespoň o myš, kterou má v papírové krabici pod postelí. *„Ledecký mu sdělil, že myš se jmenuje Helga, že zacházet s ní musí opatrně a že žere všechno, i papír.“ (str.64)*

Toni svůj nápad bral zcela vážně a všichni z jeho spolku i ti dospělí, kteří věděli, že je tento nápad nesmyslný, Toniho podporovali a pomáhali mu ve výpravách (za holubi), protože věděli, že je to to jediné, co má. Jediná naděje, jediná činnost, jediná možnost, jak se setkávat s těmi, které má rád a může si s nimi užít alespoň trochu legrace. (Při výpravě za holubi, si zatancovali v kostele).

Další úsměvnou situací také je, že ač se snažili založit spolek na ochranu zvířat, přeci jen museli myslet také na sebe a své potřeby.

„... Chtěli jsme založit spolek pro ochranu zvířat, a prvního ratlíka, kterého potkáme, místo abychom ho chránili, utratíme.“ (str.53)
„Je to vynikající, řekl Ledecký. Připomíná mi to holoubě nebo zajíce.“ (str. 48)

Stejně jako jiní, a Aškenazy ve své knize zaznamenal motiv činu. „Komunista, řekl pan Brisch, to není řeč. Komunista, to je dělat čin. A proto vám to chválím. Utíkat, to je dělat čin.“ (str.72). Čin, který udělat Toni, když se vykradl z nemocnice, čin, kterým mu pomohli pan Lowy a pan Brisch, když od sestry získali malou humornou lstí klíč (str. 83-85)... a poté za to byl povolán do transportu, čin, píchnout se do prstu pro kapku krve, aby se Toni nedostal do transportu.

V této kapitole „která pojednává o tom, jak se Toni píchal do prstu.“ Toni podstoupil vůbec největší zkoušku své odvahy, lásky a odhodlání. V této kapitole jsou totiž Toni i maminka Líza povoláni do transportu. „Tak se , prosím tě, nelekni, řekla maminka Líza. Přišla jsem ti totiž říct, že jsme oba v tom.“ (str. 105). V tomto transportu se však už nevyřizovaly žádné reklamace¹, a tak maminka vymyslela způsob, jakým alespoň Toniho zachránit. „Nechci, abys simuloval infarkt, řekla maminka Líza, musíš plivat krev. A pak mu dala špendlík a ukázala místa na prstu (ukazováku), kam se má píchnout. Stačí, řekla, když jí trochu vysaješ a vyplivneš do kapesníku nebo do plivátka.“ (str.107). Toni se v této chvíli snažil mamčin plán provést a zachránit je tak z transportu, ale vnitřně bojoval se strachem, zda tento plán vyjde, přičemž se z tohoto strachu nebyl schopný píchnout. „Kvůli mé ruce, říkal si, půjde maminka Líza do transportu a Helga zajde.“. A protože se bál, že krev nebude věrohodná, vymyslel fígl s marmeládou. „A tak se Toni, maminka Líza a vlastně taky Helga dostali z toho posledního transportu.“

---

¹ Srovnej: str. 106

Samozřejmost, s níž Toni přijímá ty nejabsurdnější momenty života v předsíni vyhlazovacích táborů, v níž se také umívalo, je vlastně licencí, trikem, jak co nejparadoxněji předvést mechanismy násilí na straně jedné a odolnost základní lidské slušnosti na straně druhé.

2.8. Karol Sidon

*9. 8. 1942, Praha

Rabín, dramatik, spisovatel, bývalý chartista a disident.

Karol Sidon – hebrejským jménem Efraim ben Alexander se narodil v roce 1942 ve smíšeném manželství. Otec-Žid zemřel v koncentračním táboře v Terezíně v Malé pevnosti a matka se se synem až do konce války musela skrývat.

Vystudoval dramaturgii a scenáristiku na FAMU. Poté krátce působí v Československém rozhlasu a ve studiu J.Trnky jako dramaturg Státního filmu. V letech 1968-69 pracuje jako redaktor v Literárních novinách, Literárních listech a Listech. Po jejich zrušení pracuje jako dělník, prodavač tisku... a stává se ineditním autorem.

V roce 1968 vydává svou první knihu *Sen o mém otci*. Jedná se o autobiografii, která se stala kultovní knihou tehdejší mladé generace. Jeho značnou tvorbu tvoří rozhlasové hry: *Zákon* – roku 1968 dostala cenu za nejlepší rozhlasovou hru roku; *Páté přikázání*, *Cybil*, *Dvojitý zákon*. Jeho scénáře oslovily i takové režiséry jako Juraje Jakubiska: *Zběhové a poutníci*, *Ptáčkové*, *sirotci a blázni*, *Na shledanou v pekle*, *přátelé*.

Další kniha *Sen o mně* vynesla Sidona mezi nejúspěšnější česky píšící židovské autory u nás. I přes to, bylo uvádění dalších jeho her: *Latrina*, *Shapira* (považována za vrchol ze Sidonových dramát pro námětovou závažnost i pro výrazovou osobitost. Hrdina díla nenachází východisko z nevyvratitelného, ale nespravedlivého podezření a řeší celou situaci sebevraždou), *Zpívej mi na cestu*, *Labyrint* komunistickým režimem zakázáno a byly uváděny v divadlech zase až po revoluci.

Počátkem 70. let měl zakázáno vystupovat v televizi, jeho díla se nesměla vydávat. Hry *Labyrint* (cirkus podle Komenského), románová esej *Evangelium podle Josefa Flavia*, román *Boží osten* byly vydány pouze

samizdatově. V té době Sidon bydlel po rozvodu svého manželství v maringotce a hledal víru v Boha. Opustil práci ve Vodních zdrojích a začal pracovat jako prodavač v trafice, studovat hebrejštinu a židovské tradice. Po podpisu Charty 77, kdy přišel i o práci prodavače, napsal knihu *Když umřít, tak v Jeruzalémě* a plně se věnoval studiu tóry. Teprve po jejím zvládnutí přestoupil v roce 1978 na židovskou víru. V té době samizdatově vycházely: novela *Brány mrazu*, rozhlasové hry *Třináct oken*, *Starý příběh*.

V roce 1978 obdržel exilovou cenu J.Koláře. Pod jménem své manželky Marcely Třebické publikoval dětskou knihu *Pohádky ze čtyř šuplíčků* a hru k židovskému svátku *Mordechaj a Ester*.

V roce 1983 byl politickým systémem donucen emigrovat do Německa, kde měl vyjednané stipendium na universitě v Heidelbergu – Vysoká škola pro judaistická studia, a po revoluci pokračoval ve studiu v semináři v Jeruzalémě. Do republiky se vrátil v roce 1992 jako pražský a zemský rabín. Ve své funkci přijal jméno *Efraim ben Alexander* a jeho spisovatelská aktivita mimo náboženskou problematiku ustala.

Dílo:

- beletrie
  - *Sen o mém otci* (1968)
  - *Sen o mně* (1970)
  - *Brány mrazu* (samizdat 1977)
  - *Boží osten* (samizdat 1975;1991)
  - *Když umřít, tak v Jeruzalémě*
- dramatická tvorba
  - *Zákon, Páté přikázání, Cyril, Dvojí zákon*
  - *Třináct oken* (samizdat 1978; 1990)
  - *Starý příběh* (samizdat 1977)
  - *Latryna* (1972)
  - *Saphira* (samizdat 1972; 1990)
  - *Zpívej mi na cestu*
  - *Labyrint* (samizdat 1973; 1991)
  - *Mordechaj a Ester* (1980)
- esej
  - *Evangelium podle Josefa Flavia* (samizdat 1974; 1991)

2.8.1. Sen o mém otci

Jako mnozí spisovatelé před ním a po něm, tak ani Karol Sidon neodolal naléhavým zážitkům svého dětství, dospívání a prvních mužných let, která velmi otevřeně zpracoval ve dvou autobiografických volně na sebe navazujících knihách. Sidon zde zachycuje klíčové momenty svého dětství. Leitmotivem Snu o mém otci je silná a stále živá vzpomínka na otce, který byl popraven za války a kterého znal pouze z vyprávění své matky. Tato úsečně, ale účinně formulovaná legenda o otci, ho provází celé dětství a mládí. Provází ho jako „svědomí“ které ho sleduje a hlídá během školních let.

„... Pořád se ještě nestalo nic, co by znamenalo zlom, ještě jsem nepadal, ještě ne, ještě jsem to byl já, já ten Karol, na něhož by mohl být můj mrtvý otec – kdyby byl živý a kdyby nevěděl o mém podvodu a o tom, ce se ví ve škole, je jsem podvodník a zbabělec – pyšný. Zatím jsem byl čestný a slušný a pravdomluvný, formálně jsem nebyl ještě oceňován a sál jsem na židli a čekal jsem.“ (str.43)

Kniha je psána Ich formou, a Sidon nás často oslovuje a obrací se na nás, čímž nás vtahuje do děje. Vypráví o samotném Karolovi, který pocházel ze smíšeného manželství. Je rozdělena do 3 (4) částí (*Nekrology* – jež je rozdělena na 6 vzpomínek; *Žákovská knížka*, *Sen o mém otci* - rozčleněného na 13 oddílů; *Dodatek*), ve kterých Sidon vzpomíná na jednotlivé etapy svého dětství.

V první části – *Nekrology* – nás Sidon seznamuje s rodiči, strýcem Cyrilem, tetou Helenou, Honzou... Seznamuje nás vzpomínkami na své příbuzné s prostředím venkova, kde vyrůstal po té, co se sem po smrti otce uchýlila jeho matka ze strachu o Karola, že je poloviční Žid.

„V pětáctyřicátém dostala prý matka zprávu, že by bylo dobré, kdyby se mnou někam odjela, že mi hrozí transport a plyn. Válka se už sice chýlila ke konci, nebyly mi ještě ani tři roky a byl jsem ze smíšeného manželství, ale maminka držela v ruce varování a tatínka již Němci zabili.“ (str. 9)

Vzpomínky jsou oživené právě oním venkovským prostředím a „sprostotou“ venkovské mluvy a vulgaritou Karolových strýčků.

„... »Kdepak jsi, strejčku?« - a on odpovídal: »V prdeli, miláčku!«...
»Kdepak jsi Karolku?« volal na mne z krejčovny, a já jsem stál pod okny a šťastně jsem říčel: »V prdeli, strejčku!« (str.10)

»Chachachacha! Co tomu říkáte? Jeníčkoví neujde jediný šoustnutí!«
(str.16)

Po skončení války se matka s Karolem přestěhovala do Prahy, kde se začal setkávat s mezními situacemi. Jednak co se týkalo jeho původu – polovičního žida „Maminka si myslela, že mám nějaké komplexy z toho, že jsem napůl Žid. Nevím, ani si nevzpomínám. Snad mi to ani vůbec nevadilo, kdyby po mně děti nepokřikovaly Židáků...“ a jednak co se týkalo jeho studijního prospěchu a **svědomí**, protože jeho svědomím byly vzpomínky na otce. Karol ho totiž celé své dětství ve svých myšlenkách hledal a jeho obrazu se svěřoval se svými myšlenkami, ale zejména se svými průšvihy.

Druhá část – *Žákovská knížka* – kterou bychom mohli považovat za stěžejní pro téma mezní situace dětského hrdiny pojednává o celkem banální záležitosti, jíž je „ztráta“ žákovské knížky. Ano, záměrně píše banální záležitosti, protože když si knihu pozorně přečteme a zamyslíme se nad touto situací blíže, zjistíme, že pro Karola byla tato situace velice vypjatá. Dalo by se i říci, že byla jeho životní zkouškou.

Tato epizoda je detailně a do podrobností propracována a zachycuje Sidonův vnitřní svět. Stala se podnětem k vyjádření osobních postojů směřujících k obecným pravdám, k úvahám o věrnosti k sobě samému, k úvahám o dobové příslušnosti a závazcích z toho plynoucích, o vině, o hříchu, ale i o právu na samostatnost.¹

Příběh popisuje Sidonova školní léta, kdy se celkem lehce a dobře učil, ale jeho matka uznávala pouze jedničky. Z tohoto prostého důvodu se

---

¹ Srovnej: Sidon, K.: Sen o mém otci, Sen o mně. Praha, Mladá fronta 1992

postupem času, když měl Karol i horší známky a nechtěl svou matku trápit tím, jaký je neposlušný chlapec stalo, že si je začal přepisovat.

„Pokládala za špatnou známku všechno, co nebylo čistá jednička, nad jednamínus přimhouřila oko, ale dvojka nemusila být, dělala ji smutnou, dvěmínus, to byl prostě kravál, ale skončil jen vodopádem výčitek, ale když jsem dostal trojku, nedejbůh čtyřku, tu se do mne pustila, plakala a nadávala mi vrahů svejch nervů a řezala mě hlava nehlava.

Byla-li to pětka, tak se již vážně uvažovalo o tom že půjdu do polepšovny.“ (str.33)

Jednoho dne se ale stalo, že Karol při přepisování známky stránku protrhl, a tak ji schoval a řešil dilema, že se na podvod přijde. *„A tak bylo náhle nad slunce jasné, že mi jednou matka nebo paní učitelka přijdou a se mnou to špatně skončí. Půjdu do polepšovny.“(str. 37-38)*

A tak se i stalo. Paní učitelka na to přišla a chtěla vše vyřešit v klidu, a tak si do školy zavolala maminku. Karol se toho ale bál, a tak žákovskou knížku schoval a čelil tak jak naléhání ze strany matky, tak ze strany paní učitelky.

„... a když jsem o chvílku později stál před maminkou, s úsměvem jsem jí odpovídal na její běžné otázky. Ne nic nebylo, žákovskou knížku nemám, paní učitelka je vybrala, ale stejně v ní nic není, dneska jsem nebyl vyvolán, ani včera, ve škole se vůbec nic neděje a nestalo.

Díval jsem se matce zpříma do očí, ale v duchu jsem se hroutil, maminka vždycky říkala, že mi vidí až do žaludku...“(str.40)

Nejtěžší zkouškou, kterou však musel překonat bylo, že mamince musel přísahat před obrazem svého otce.

»„Dělám to nerada«, pravila tiše, »nechtěla jsem to udělat, ale dneska už mi nezbyvá nic jiného... ale doufám, že tak daleko bys nešel, abys lhal... abys mi do očí... na, to snad ne... Ne, karole, jestli je v tobě jen trocha lásky a úcty k němu, to nemůžeš... věřím, že ne...

A tak tedy Karolku **přisahej** při památce tatínkově, **přisahej**, před tatínkovým obrazem **přisahej**, **přisahej** mu, žes mluvil pravdu. **Přisahej** mu, Karole, odpřisáhni to... a já ti dávám čestné slovo, **uvěřím!**... «(str.84)

A tak jak si každý přečin zaslouží, i tento byl potrestán. Ale výprask, který Karol dostal, už pro něj nebylo nic vážného, nic, čeho by se bál. Byl statečný a „... ode dneška navždy – mohl být na mne hrdý.“ (otec) (str.91)

Třetí část – *Sen o mém otci* – je o „nové“ Karolově rodině. Jak se matka znovu provdala, stala se z ní pani Fuchsová a Karol získal otce Fuchse a později i dvě sestry. Sám si ale nechal příjmení Sidon. Ale ani nadále, když něco provedl, nedělal si strach ani z tatínka Fuchse, ani z matky. Kapitola je protknutá vzpomínkami na něj.

„Byl statečný, čestný, hrdý, to je podstatné... Ale **nejpodstatnější** byla pro mne vždycky legenda o jeho smrti.“(str.120)

Hlavním konfliktem této kapitoly se stává adopce. Rodiče chtěli, aby se Karol nechal adoptovat a měl stejné příjmení Fuchs. To však Karol odmítal. Zvláště po té, co se mu matka svěřila, že měla sen o otci. „Už asi třetí noc se mi na dnešek zdálo, že se vrátil. A ani přes den se toho nedovedu zbavit. Já cejtím v kříži, že se opravdu vrátí. Že se objeví...“ (str.126). Karol začal plánovat, jak bude bydlet s otcem Sidonem a jak se budou navštěvovat s maminkou a tatínkem Fuchsem. Až se jednoho dne otevřely dveře a v nich stál... „Jednou jsem přišel ze školy, a hned jak mi matka otevřela a já vstoupil do předsíně, hned jsem věděl, že máme vzácnou návštěvu...“ (str.134)

„Já jsem vám přece říkal, že to mé divné vyprávění skončí dřív, než se vám bude zamlouvat, a že skončí tak, jak vy si to přímo nepřejete.

Nedá se nic dělat, zázrak se nestal. Otec nevystoupil z obrazu.“(str.135)

Sidon ve svém Snu vystupňoval obraz jeho vlastní duše. Popsal nám, jak hledal své místo a tu nejprocítěnější a nejpravdivější orientaci

v souladu se sebou samým a s vírou, která se krok za krokem vynořuje jako základ všeho lidského smysluplného konání.

2.9. Romain Rolland

*29.01. 1866, Nievre/Francie

†30.12. 1944, Vézelay/Francie

Francouzský romanopisec, dramatik, esejista, z duše přesvědčený pacifista, odpůrce fašismu, bojovník za světový mír a umělecký kritik.

Od čtrnácti let Rolland studoval v Paříži – městě hříchu, plného duchovního rozvratu. Postupně ztrácel víru v náboženství. V té době se soustředil na dílo Benedikta de Spinozy a Lva Tolstého a rozvíjel se ve studiu hudby. Roku 1889 Vystudoval historii a roku 1895 doktorát z umění. Pak odjel na dvouletou stáž do Itálie a do Říma.

Zpočátku Rolland psal divadelní hry, ale nebyl úspěšný ve svých pokusech získat širší publikum. Tyto hry později roztřídil do dvou cyklů:

- *Les Tragédies de la foi* (1913; *Tragédie důvěry*), obsahující dílo Aërt (1898) nebo *Le Triomphe de la raison* (1899)
- *Le Théâtre de la revolution* (1904, *Divadlo revoluce*), obsahující díla *Le 14 Juillet* (1902), *Dreyfus Affair*, *Les Loups* (1898; *Vlci*) a *Danton* (1900)

V roce 1912, po krátkém zaměstnání jako učitel umění a hudby na pařížské Sorbonně, se zaměřil hlavně na psaní. Spolupracoval s Charlesem Peguy v deníku *Les Cahiers de la Quinzaine*, kde publikoval svůj nejznámější desetidílný román *Jean-Christophe* (1904-12; *Jan Kryštof*). Za toto dílo a za brožuru *Au-dessus de la melee* (1915; *Přes boj*), žádající Francii a Německo o respektování pravdy a lidskosti skrze jejich zápas v první světové válce, mu byla roku 1915 udělena Nobelova cena.

Jeho myšlenky byly podrobeny ostrým diskuzím na obou znepřátelených stranách a byly plně pochopeny až v r.1952, kdy mu posmrtně vyšla publikace *Journal des années de guerre 1914-1919* (*Nad vřavou*

válečnou). V roce 1914 se přestěhoval do Švýcarska, kde žil až do svého návratu do Francie v roce 1937.

Jeho cit pro hrdinství se objevil v sériích životopisů:

- *Vie de Beethoven* (1903; *Život Beethovenův*); který byl pro Rollanda symbolem všestranného hudebníka
- *Vie de Michel-Ange* (1905; *Život Michelangelův*)
- *Vie de Tolstoj* (1911; *Život Tolstého*)

Rollandovo veledílo *Jean-Christophe* (Jan Kryštof) je jedním z nejdelších románů, které kdy napsal a je vrcholným příkladem *roman fleuve* (cyklického románu) ve Francii. Epický román bohatý na básnické procítění líčící život hudebního skladatele německé národnosti Jean-Christophe Kraffta, žijícího v Paříži mezi Pařížskou komunou a I. světovou válkou.

Další Rollandův cyklický román je sedmidílný sávek *L'Âmee-enchantée* (1922-33), ve kterém vystavil hrdiny účinkům státního sektářství. V dvacátých letech 20. století se zaměřil na Asii, zvláště pak na Indii, jelikož se snažil představit svou mystickou filozofii "západu". V této době napsal dílo *Mahatma Gandhi* (1924).

Rollandova obsáhlá korespondence s významnými osobnostmi, jako byl Albert Schweitzer, Albert Einstein, Bertrand Russell nebo Rabindranath Tagore, byla publikována v *Cahiers Romain Rolland* (1948). Jeho posmrtně publikované *Mémoires* (1956) a soukromé deníky svědčí o nejhlubším zaujetí Rollanda láskou k lidstvu.

Další díla (romány):

- *Colas Breugnon* (1919); vyjádření myšlenky, že i přes nepřízeň osudu nemusí člověk ztrácet optimismus, sílu a chuť do života
- *Pierre et Luce* (1920; *Petr a Lucie*), slavná protiválečná novela, stavící se proti poklesu morálních hodnot společnosti během I. světové války

2.9.1. Petr a Lucie

Toto dílo je sice dílem zahraniční literatury a děj se odehrává během 1.světové války, ale do své práce jsem ho zahrnula záměrně. A to pro porovnání, že i ve světové literatuře jiné doby je téma mezní situace aktuální.

Novela Romeo, Julie a tma je strhujícím příběhem lásky, který pojednává o osudu studenta Petra Aubiera a židovské dívky Ester v době heydrichiády. Samotný děj se odehrává během pouhých dvou měsíců - od středy večer 30. ledna do Velikého pátku 29. března roku 1918, kdy došlo k bombardování Paříže a krátký život Petra a Lucie je ukončen. Válka v té době trvá už 4 roky. „Uhnízдила se tam před čtyřmi roky a tíživě ležela na jeho chlapeckých letech.“¹“(str.5).

Hlavním tématem a prostředím knihy je na první pohled válka, nesmyslné zabíjení, krutost, společenská skepse a deziluze. Ta zde však slouží jako kontrast k vnitřnímu světu obou hrdinů. Hlavní konflikty se totiž vyskytují v rovině **intimních scén a citů** „„*Ted' když miluji, neznám již žádné proč! Již žádné kde, kdy, neboť nebo jak! Má láska prostě je, opravdu je. Na ostatním nezáleží.*“ (str.75), **snů** „*Právě proto spěchali užít manželského života aspoň ve snění. A jeden druhému zatajoval své přesvědčení, že je to jenom sen.*“ (str.69), **morálních čistot** „*Ztratil již mnohé iluze, ale trpěl tím tak krutě, že mluvit o tom nemohl. Styděl se, že v ně věřival.*“ (str.11) a **nevinnosti milenecké dvojice**

„*Měli strach. Strach tím větší, čím více se blížil den, kdy se měli oddat jeden druhému, strach z přemíry lásky, z čistoty duše, kterou děsily ohavnosti, krutosti a hanebnosti života a která v opojení zádumčivosti a vášní toužila být jich zbavena. ale neřekli si o tom nic.*“ (str.69)

Petr s Lucií se zde vyrovnávají s mezními situacemi. Petr se vyrovnává s tím, že musí nastoupit do války, o jejímž smyslu už ztratil všechny své iluze. Jako prostředek pro zapomnění využívá lásky a snění.

---

¹ In. Rolland, R.: Petr a Lucie. Amonium servis Karviná, 1997

„O tom, že je kdesi kolem dokola válka, věděli stejně, jako věděli, že je na světě tyfus nebo chřipka; ale to se jich netýkalo; nechtěli na to myslit.“ (str.49)

„Válka? Ale ano, vím to, vím. Že je tam? Ať počká! A válka trpělivě čekala za dveřmi. Věděla, že se dočká. On také to věděl; a právě proto se nijak nestyděl za své sobectví. Vlna smrti ho již zanedlouho odnese. Nebyl jí tedy ničím povinován předem. Vrať se sem, smrti, teprve v den splatnosti! A do té doby mlč! Ach, aspoň do toho neodvratného dne chtěl neztratit ani nejmenší částičku vzácné lhůty; každá vteřina byla zrno zlata a on byl lakomec, který se zamilovaně laská se svým pokladem. To je mé, můj majetek je to! Nedotýkejte se mého klidu, mé lásky! mé je to až do té chvíle... a až ta chvíle přijde? Možná, že nepřijde! Zázrak? Proč ne?“ (str.50)

A stejně tak Lucie, která řeší otázku přežití a starostí o svou matku. Z těchto existenčních důvodů musela zanechat studia malířství a proti vlastnímu přesvědčení se živit malováním kýčovitých obrazů. *„Chtěl vidět její práce. Třebaže na ně nebyla nijak pyšná, nedala se prosit a ukázala mu je. Byly to zmenšené kopie slavných obrazů... Na první pohled dosti příjemné obrázky, ale hrozně nedbale udělané.“ (str.26)*

Něžná láska, která v jejich srdcích vykvetla, dokázala všechny tíživé problémy vymazat z mysli.

„Dříve by byla i za nejhorších životních okolností bez odporu dovedla vykonávat i odpuzující práce a jistě by z nich byla vždy vyšla naprosto klidná a čistounká, bez jediné poskvrny. Ale teď by to již nebyla dovedla, protože od té doby, co znala Petra, vštípila jí láska záliby a nechuti milovaného přítele; její vrozená povaha to však nebyla.“ (str.51)

„Vážné dětské tváře, skloněné pod strašným Osudem, neskrývaly pod mladým čelem, zbrzděným starostlivými vráskami, takové zoufalé myšlenky!“ (str.44)

Žili svou bezmeznou láskou a svými romantickými sny. Ve velikonočním týdnu se měli zcela oddat jeden druhému. Zatím je však při velkopátečním varhanním koncertu v chrámu Saint-Gervais čekalo "zasnoubení na věčnost".

Rolland zde v této souvislosti pro dokreslení využívá klasického shakespearovského námětu tragické lásky (stejně jako Otčenášek ve své novele Romeo, Julie a tma).

„Najednou, zatím co pod klenutou kruchtou¹ proudí gregoriánský zpěv, zaznívá jásavá píseň a z šera se vynořuje zkřehlé tělíčko skrývající volně plujícího po nekonečném moři slunce...“ (str.79)

„V každém mladíkovi od šestnácti do osmnácti let je kus hamletovské duše. Nechtějte na něm, aby chápal válku. To je snad dobré pro vás, lidé rozvážní!“ (str.5)

Rollandova novela se stala nositelem poselství odporu proti válce jako zlu ohrožujícímu celé lidstvo a ničícímu nejkrásnější hodnoty života.

---

¹ kručta - vyvýšená, zpravidla zděná a podklenutá, někdy však pouze dřevěná konstrukce v zadní části loď kostela určená pro varhany, pěvecký sbor a hudebníky. Téměř vždy je umístěna proti hlavnímu oltáři.

ZÁVĚR

Cílem mé práce na téma *Dětský hrdina v mezní situaci* bylo vytvořit práci, která by sloužila dalším studentům, jako jeden z materiálů, při práci s knihou.

V úvodu (a později i v rámci interpretace) poukazuji na důležitost opakovaného čtení a interpretace textů, si více všimli jednotlivých částí, zápletek, vykreslení postav a dobře od sebe rozeznali hlavní a vedlejší linie textu.

V první části věnované mezní situaci jako takové, jsem se čtenáři snažila přiblížit, co to vůbec mezní situace je, čím je způsobována, jak se projevuje a ovlivňuje daného jedince. Nejde však o vyčerpávající podání všech takovýchto situací, jelikož to snad ani není možné. Jak zde zmiňuji a odkazuji na odbornou literaturu, mezní situaci nelze nikdy definovat a určit 100% přesně, protože je ovlivněna mnoha faktory (prostředím, dobou, samotným jedincem). A navíc, daná mezní situace nebude nikdy stejná dvakrát.

Každý, kdo se nad touto otázkou zamyslí, zjistí, že ho pokaždé napadne něco jiného. A pokud se na tuto otázku zeptá dětí, mnohdy se mu jejich odpověď bude zdát banální a žádnou vypjatou situaci v tom neshledá.

Při snaze vysvětlit, nebo alespoň přiblížit mezní situaci, jsem vycházela především z materiálů psychologických, které nám k teorii tohoto problému poskytnou více fakt a podkladů, než knihy krásné literatury. Vždyť když se nad tím blíže zamyslíme, bez znalosti psychologie by interpretace nebyla tou správnou interpretací, jelikož v rámci této činnosti je potřeba interpretovat i psychické stavy a rozpoložení hlavních hrdinů. Je třeba vědět, co všechno může jedince ovlivňovat a také do jaké míry.

Právě díky psychologii také můžeme lépe interpretovat rozdíl mezi vnímáním dítěte a vnímáním dospělého.

Ne vždy je to však lehké, protože autoři krásné literatury nepodávají pouze přímá vyjádření a popisy, ale většinou právě naopak. Užívají různých figur, které bez jejich znalosti nemusíme ani postřehnout a zachytit tak správný význam díla.

V této souvislosti je tedy potřeba správné interpretace, jež popsána v druhé části práce. Touto částí jsem chtěla převážně uvést čtenáře do problematiky interpretace, aby věděl, čeho všeho a jakým způsobem si všímat a proč jsem daná díla takto interpretovala. Pro úplnost této interpretace jsem se věnovala i Curriculum Vitae jednotlivých autorů. Jde o to, že jsem chtěla přiblížit, jejich život, tvorbu, osudy a prostředí, ze kterých pocházeli, jelikož i to má svůj vliv na pochopení jednotlivých děl.

Jak jsem psala již v úvodu, jedná se o práci kompilační, jelikož mi nešlo o to, napsat další teoretickou a přehnaně složitou publikaci, která obsahuje spousty složitých termínů, formulací a odkazů, ale pokud možno jednoduchou práci, která by mohla posloužit nejenom studentům, ale i úplným laikům.

Seznam použité literatury:

Beletrie:

- Aškenazy, L.: Etudy dětské a nedětské. Praha, Československý spisovatel, 1963
- Fuks, L.: Mí černovlasí bratři. Praha, Československý spisovatel 1964
- Fuks, L.: Pan Theodor Mundstock. Praha, Československý spisovatel 1963
- Lustig, A.: Démanty noci. Praha, H&H, s. r. o.
- Lustig, A.: Noc a naděje. Naše vojsko
- Lustig, A.: Odpovědi. Praha, H&H 2001, str. 61-62.
- Otčenášek, J.: Romeo, Julie a tma. Praha, Československý spisovatel 1979
- Pick, J. R.: Spolek pro ochranu zvířat. In. Toniho šance. Praha, Československý spisovatel, 1969
- Rolland, R.: Petr a Lucie. Amonium servis Karviná, 1997, n. p. 1960, překlad – Zaorálek. J.
- Sidon, K.: Sen o mém otci, Sen o mně. Praha, Mladá fronta 1999

Literatura:

- Bečvářová, I.: Ladislav Fuks: Pan Theodor Mundstock - dramtizace a interpretace textu. Diplomová práce, České Budějovice, 1996
- Cenek, Sv.: Úvod do teorie literární výchovy. Praha, Státní pedagogické nakladatelství.
- Culler, J.: Úvod do literární teorie. Brno, Host 2002
- Eco, U.: Jak napsat diplomovou práci. Olomouc, Votobia 1997
- Eco, U.: Šest procházek literárními lesy. Olomouc, Votobia 1997
- Košnarová, V.: Komparace Fuksovy prozaické tvorby 60. a 70. let. Diplomová práce, České Budějovice, 2004
- Kvapilová, S.: Kapitoly ze sociální pedagogiky. Olomouc, 2001 nakladatelství, 1979
- Pelikán, J.: Výchova pro život. Praha, ISV nakladatelství 1997
- Sirotková, L.: Recepce próz Arnošta Lustiga českou a angloamerickou literární kritikou. Diplomová práce, České Budějovice, 2004
- Svoboda, St.: Šikana na základních školách. Diplomová práce, České Budějovice,

2004, kap. 1. Šikana, kap. 1.2. Agrese

Internetové odkazy:

<http://cs.wikipedia.org>

<http://obcanska-nauka-vs.blogspot.com/2008/06/karl-jaspers-mozn-situace.html>

<http://slovník-cizich-slov.abz.cz>

http://www.halik.cz/ukazky/mlceni_v_antarktide.

<http://www.hodvoko.estranky.cz/clanky/psychologie/clovek-v-narocne-zivotni-situaci>

<http://www.radio.cz/cz/clanek/109669>,

<http://www.radio.cz/cz/clanek/109647>,

http://www.stech.cz/index.php?id_document=401153097

<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/index.jsp>

www.seminarky.cz

SEZNAM PŘÍLOH:

Příloha A: Cena Franze Kafky

Společnost Franze Kafky

solche davon zu berichten. Gerade an diesem Tag
bildete sich vielleicht auch mein hoher Begriff von
der Ehe, da das Verlangen nach der Ehe
denn doch was hat die andere Kinder. Es
lag in diesem Verhältnis zu den Kindern, von
denen ich der ganze Rest handelt.
Es gibt eine Meinung, nach der die Frau
in der Ehe manchmal davon berichtet, dass

war ein mir sind Sie, eine Vorstellung, die mir
wie nahe lag, denn ich habe also für die
Reinheit der Welt und mit mir begann die
Reinheit der Welt, die sich vor mir im
veränderte, das Sie mich so unerwartet mit
alte Gefühl und tiefste Macht der Menschheit
konnte alles erklären. Und damit war ich aber
wieder in meinem eigenen Leben angelegt und

Společnost Franze Kafky je nevládní nezisková organizace, která byla založena v roce 1990. Jejím hlavním cílem je přispět k oživení tradic, z nichž vzešel unikátní fenomén tzv. pražské německé literatury, a obnovit obecné povědomí o významu kulturní plurality středoevropského regionu, kde spolu po staletí žili Češi, Němci a Židé. Jméno Franze Kafky je pro ni symbolem zmíněných tradic, věnuje jeho dílu soustavnou pozornost a usiluje o to, aby se stalo přirozenou součástí českého kulturního kontextu. Společnost Franze Kafky má nyní kolem 1000 členů z celkem 23 států světa.

Mezi členy Společnosti patří nositel Nobelovy ceny za literaturu *Günter Grass*, izraelští spisovatelé *Amos Oz* a *Avigdor Dagan (Viktor Fischl)*, polský básník *Tadeusz Różewicz*, spisovatelé *Arnošt Goldflam*, *Jiří Gruša*, *Ivan Klíma*, *Pavel Kosatík*, *Petr Pikhart*, **Karol E. Sidon** - vrchní zemský rabín a prezident pražských rabín - , dramatik a spisovatel *Milan Uhde*, americký architekt *Steven Holl*, hudební skladatel *Ilja Hurník*, herci *Eva Salzmánová* a *Jiří Ornest*, sochař *Olbram Zoubek*, vynikající literární badatelé *Peter Demetz*, *Klaus Wagenbach*, *Hans Dieter Zimmermann* a řada dalších významných osobností kulturního a veřejného života v ČR a zahraničí.

Společnost Franze Kafky je řízena voleným výborem, v němž pracují přední osobnosti kulturního a společenského života: předsedou je prof. *Kurt Krolop*, literární badatel světového jména, germanista zabývající se hlavně tzv. pražskou německou literaturou; čestným předsedou je spisovatel *Arnošt Lustig*, jehož knihy s tématem holocaustu vycházejí v mnoha zemích světa; místopředsedou je *Vladimír Železný*, bývalý ředitel televize Nova, nyní poslanec Evropského parlamentu. Ve výboru pracují: *Josef Čermák*, literární historik a překladatel; *František Černý*, bývalý velvyslanec ČR v Německu; knižní grafik *Bohuslav Holý*; přední česká básnířka *Viola Fischerová*; *Jindřich Špicner*, publicista, básník a fotograf; *Jan Vít*, novinář a redaktor; *Marie Vodičková*, redaktorka a překladatelka a prof. *Ivan Vyskočil*, dramatik, prozaik a herec, který výrazně ovlivnil vývoj moderního českého divadla.

Své aktivity uskutečňuje Společnost prostřednictvím *Centra Franze Kafky*. Patří k nim pořádání literárních večerů, besed, odborných přednášek a seminářů. Ve vlastním *Nakladatelství Franze Kafky* vydala přes stovku titulů, k edičním počinům patří dvacetisvazkové *Spisy Karla Poláčka*, *Dílo Franze Kafky* v českých překladech či esejistická edice *Člověk v zrcadle*. Společnost vlastní unikátní repliku soukromé Kafkovy knihovny s téměř tisícem dobových svazků. Provozuje odbornou knihovnu s cennou sbírkou sekundární literatury k tématu pražské německé literatury. Každým rokem vypisuje *Cenu Maxe Broda*, studentskou literární soutěž o nejlepší esej, které se pravidelně zúčastňují studenti z celé republiky. Mezi významné uskutečněné projekty patří realizace Pomníku Franze Kafky na Starém Městě pražském. Společnost také vyhlašuje *Cenu Franze Kafky*, jedinou mezinárodní literární cenu udělovanou v České republice.

Cena Franze Kafky

Zřizovatelem Ceny Franze Kafky je Společnost Franze Kafky v Praze a spolupořadatelem je hlavní město Praha. Koná se pod záštitou předsedy Senátu Parlamentu České republiky a primátora Hlavního města Prahy.

Posláním Ceny Franze Kafky je ocenění umělecky výjimečné literární tvorby současného autora, jehož dílo oslovuje čtenáře bez ohledu na jejich původ, národnost a kulturu, tak jako dílo Franze Kafky, jednoho z největších autorů moderní světové literatury.

Cenu předává primátor hl. města Prahy a předseda Společnosti Franze Kafky spisovatel, kterého zvolila mezinárodní porota, jejímiž členy jsou osobnosti okruhu literární vědy a historie:

John Calder (Velká Británie),

prof. dr. Peter Demetz (USA),

André Derval (Francie),

dr. Marianne Gruber (Rakousko),

prof. dr. Oldřich Král (Česká republika),

prof. dr. Kurt Krolop (Česká republika),

prof. dr. h.c. Marcel Reich-Ranicki (Německo),

dr. Jiří Stránský (Česká republika),

prof. dr. Hans Dieter Zimmermann (Německo).

Porota se schází jednou ročně. Ze svého středu si volí předsedu pro příslušný rok a hlasuje o kandidaturách. Na způsobu hlasování (tajné, aklamace) se předem dohodne. Členství v porotě je čestné.

Nominace na udělení ceny přináležejí výhradně mezinárodní porotě. Kandidát může být autorem díla prozaického (romány, sbírky povídek, sbírky esejů), básnického a dramatického, tedy pouze díla literárního (nikoli žurnalistického, filmového, televizního aj.), které bylo vydáno knižně (i v případě dramatu). Alespoň jedno z jeho děl musí vyjít knižně v českém jazyce.

Základním kritériem je kvalita a výlučnost uměleckého díla, jeho humanistický charakter a přínos kulturní, nacionální, jazykové a náboženské toleranci, jeho existenciální, nadčasový charakter, jeho obecně lidská platnost a jeho schopnost vydat svědectví o naší době.

Dosavadními laureáty jsou:

2001: Philip Roth - USA

2002: Ivan Klíma - Česká republika

2003: Péter Nádas - Maďarsko

2004: Elfriede Jelinek - Rakousko

2005: Harold Pinter - Velká Británie

2006: Haruki Murakami - Japonsko

2007: Yves Bonnefoy - Francie

2008: Arnošt Lustig - Česká republika

2009: Peter Handke – Rakousko

Slavnostní ceremoniál se odehrává v reprezentačních prostorách Staroměstské radnice v Praze vždy koncem října u příležitosti státního svátku České republiky. Kromě finanční částky 10 000 USD a diplomu náleží laureátovi této ceny bronzová soška od Jaroslava Róny- zmenšená varianta Pomníku Franze Kafky stojícího na pražském Josefově.

Osmým laureátem Ceny Franze Kafky se dle rozhodnutí mezinárodní poroty, která vybírala mezi patnácti nominovanými autory, stal český spisovatel Arnošt Lustig. Cena mu byla slavnostně předána 23. října 2008 v Brožíkově sále Staroměstské radnice.

Pan profesor Zimmermann na závěr své řeči řekl.

„Setkal jsem se s Arnoštem Lustigem jen jednou, na čtení v českém centru v Berlíně. Jak velký protiklad byl mezi jeho čteným textem a rozhovorem, který poté následoval. Próza byla skličující, rozhovor veselý a nenucený, dokonce humorný. Neztratil naději a důvěru, také za to mu děkujeme, protože nám umožňuje hledět dál přes to, co se stalo.“

Sám Arnošt Lustig cenu okomentoval:

"Je to velice příjemná cena. Jednak pro tu cenu samou, protože je to jedna z nejprestižnějších cen, která se v této zemi uděluje, je to jediná mezinárodní cena, která se uděluje v Čechách. Dostal ji Philip Roth. Elfriede Jelinek, Harold Pinter, takže mám radost, že jsem v řadě se skutečně vynikajícími autory."

"Přemýšlím o tom, že je to opravdu čest, a nesmím se moc nafukovat, poněvadž oni jsou všichni lepší než já. Ale jsem rád, že jsem mezi nimi."